

Länsstyrelsen i Jönköpings län

Regionala miljömål för en Giffri miljö

En jämförelse och granskning av de miljömål inom
Giffri miljö som beslutats av länsstyrelserna

■ Regionala miljömål för en Giffri miljö

En jämförelse och granskning av de miljömål inom Giffri miljö som beslutats av länsstyrelserna

Meddelande	nr 2004: 53
Referens	Gudrun Bremle, Näringslivsavdelningen, december 2004
Kontaktperson	Gudrun Bremle, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Direkttelefon 036-39 50 85, e-post gudrun.bremle@f.lst.se
Beställningsadress	Länsstyrelsen i Jönköpings län, Näringslivsavdelningen, 551 86 Jönköping, Telefon 036-39 50 00 (vx)
Webbplats	www.f.lst.se
Fotografier	
Kartmaterial	Medgivandetexter hittar du på INSIDAN
ISSN	1101-9425
ISRN	LSTY-F-M—04/53--SE
Upplaga	20 ex.
Tryckt på	Länsstyrelsen, Jönköping 2004
Miljö och återvinning	Rapporten är tryckt på Svanenmärkt papper och omslaget består av PET-plast, kartong, bomullsväv och miljömärkt lim. Vid återvinning tas omslaget bort och sorteras som brännbart avfall, rapportsidorna sorteras som papper

Förord

Denna rapport redovisar ett uppdrag från Kemikalieinspektionen att utvärdera alla läns regionala mål inom miljömålet Giftfri miljö. Vad har de olika länen för regionala mål och bidrar dessa till att de nationella målen nås? Utvärderingen har gjorts av miljökemist Gudrun Bremle, Miljöskydds enheten, Länsstyrelsen i Jönköpings län under hösten 2004. Tack till Per Nordmalm och Petra Wallberg vid miljömålsarbetet KemI.

Gudrun Bremle

Jönköping 2004-12-09

Innehållsförteckning

Förord	3
Innehållsförteckning	1
Sammanfattning.....	2
Inledning.....	3
Metod	3
Olika sätt att regionalisera miljömålet.....	4
Räcker länens mål till för nationell måluppfyllnad?	7
Åtgärder	7
Uppföljning.....	9
Djupare analys av några länsstyrelserns arbete	10
Länens olika formuleringar av miljömålen	13
Miljö kvalitetsmålet och generationsmålen.....	13
Nationella delmålen / ändringar, tillägg och	14
regionalisering	14
<i>Delmål 1 Kunskap om kemiska ämnens miljö- och hälsoegenskaper</i>	15
<i>Delmål 2 Miljö- och hälsoinformation om varor</i>	15
<i>Delmål 3 Utfasning av särskilt farliga ämnen</i>	16
<i>Delmål 4 Riskminskning</i>	18
<i>Delmål 5 Riktvärden för miljö kvalitet</i>	20
<i>Delmål 6 Förorenade områden</i>	20
Egna regionala målformuleringar	22
<i>Mål om bekämpningsmedel och övriga mål om jordbruk</i>	22
<i>Mål om kunskaper</i>	23
<i>Miljöledning och Miljöanpassad upphandling</i>	24
<i>Restprodukter: Avlopp/slam/avfall</i>	24
<i>Byggnation</i>	25
<i>Övriga egna mål</i>	25
Slutsatser	26
Bilagor	28
<i>Bilaga 1: Tabell över länens olika måltyper</i>	28
<i>Bilaga 2: Enkätmall</i>	28
<i>Bilaga 3: Tabell över länens mål</i>	28

Sammanfattning

I arbetet med att regionalisera det nationella miljökvalitetsmålet giftfri miljö med sina delmål har de olika länsstyrelserna valt att antingen huvudsakligen anta de nationella delmålen med vissa förändringar och tillägg eller att mer eller mindre helt formulera egna regionala mål. En del länsstyrelsen har gjort ett mellanting. Det verkar vara svårt att formulera egna mål som omfattar hela intentionen med de nationella delmålen. Däremot blir de egna målen ofta mer pedagogiska och lättare att kommunicera och driva. Att anta de nationella delmålen ger tyngd och det blir färre mål att hålla reda på. När man formulerat egna mål har man ofta tänkt på vilka åtgärder man kan göra först och därefter satt ett mål utifrån detta. När man har antagit nationella delmål formulerar man ofta sedan åtgärder utifrån etablerade begrepp och verksamhet som kommer att likna egna mål. Det är svårt att värdera länsstyrelsen miljömålsarbete utifrån enbart deras miljömål utan att studera de åtgärder som knyts till målen. I uppdraget har i huvudsak målen studerats då man kommit olika långt i processen att formulera åtgärder.

Flera av de nationella delmålen ses som främst nationella och internationella mål och där åtgärder inte heller bedöms kunna göras på regional nivå. Här hade länen behövt hjälp med mer konkretiseringar och exempel på hur man kan jobba på denna nivå för att hjälpa till med målpuppfyllelse, något som saknats i underlagsrapporter och andra dokument.

Det fortsatta regionala miljömålsarbetet kommer sannolikt att bidra med viktiga steg mot att nå Giftfri miljö. Hur långt man kan nå beror mer på hur åtgärdsarbetet går än hur målen formulerats. Det är dock osäkert om regionala mål och åtgärder är tillräckliga för att nå de nationella målen. Det beror dels på att regionala mål i vissa län inte fullständigt täcker eller stödjer nationella mål, dels på att det regionala och lokala arbetet med kemikaliefrågor behöver utvecklas för att hantera det så som de nationella målen förutsätter.

Miljömålsarbetet på regional nivå handlar mer om att hjälpa till att prioritera arbetet med miljö i en svårt tid- och resursbegränsad verksamhet än att analysera och rätta till de brister som finns i systemet och hur man jobbar rent praktiskt med frågorna. Man kan möjligen sätta mål som är svåra att infria men att föreslå andra åtgärder än vad man tror kan hittas tid och finansiering till är tuffare. Jag är övertygad om att man kan göra en hel del på den regionala och lokala nivån trots resursbrister och olika käppar i hjulet men det gäller att hitta de mest tid- och kostnadseffektiva sätten och här behöver vi hjälpas åt med att hitta rätt verktyg och information. Flera av länsens mål och föreslagna åtgärder visar på uppfinningsrikedom och på en vilja att jobba med giftfri miljö!

Inledning

Regeringen ger i september 1998 samtliga länsstyrelser i uppdrag att regionalt anpassa, precisera och konkretisera de svenska miljö kvalitetsmålen som förslås i propositionen "Svenska miljömål - miljöpolitik för ett hållbart Sverige" (1997/98:145) och som antogs av riksdagen 1999. I regeringens proposition 2000/01:65 "Kemikaliestrategi för Giftfri miljö" preciseras delmålen 1-5 och i propositionen "Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier" 2000/01:130 presenteras för Giftfri miljö det delmål som handlar om efterbehandling (delmål 6). Riksdagen antog 2001 de sex delmålen för Giftfri miljö.

Länsstyrelsernas arbete ska ske i bred samverkan med berörda centrala och regionala myndigheter, landsting, regionala självstyrelseorgan, kommuner, organisationer, näringsliv och andra aktörer. Man ska anpassa delmål och sektorsmål till sina län och ta de initiativ som behövs för att stimulera miljömålsarbetet inom olika samhällssektorer och så att målen får genomslagskraft i den lokala och regionala samhällsplaneringen. Länsstyrelserna ansvarar för att fortlöpande följa upp miljömålsarbetet med regionala uppföljningssystem. Man ska dessutom stödja kommunerna i arbetet att formulera lokala mål och åtgärdsprogram. Miljömålsarbetet bedrivs lite olika på de 21 länsstyrelserna men huvuddragen är de samma. Kemikalieinspektionen som ansvarig miljö målsmyndighet för Giftfri miljö önskar få en genomgång och jämförelse mellan olika läns regionala mål under Giftfri miljö och har därför lagt ut detta som ett externt uppdrag på miljö kemisten på länsstyrelsen i Jönköping.

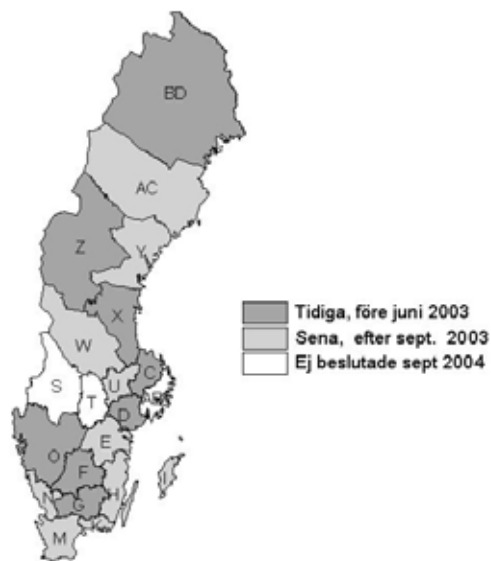
Syftet är således att studera och jämföra samtliga regionaliserade miljömål för Giftfri miljö med det nationella miljö kvalitetsmålet och man vill ha svar på följande frågor: Har Giftfri miljö inklusive delmål förts in på ett relevant sätt i regionala mål, så att det regionala arbetet bidrar med sin del av ansvaret för att de nationella målen uppnås? Är de regionala målen utformade på ett systematiskt sätt som medger en god uppföljning? Finns förklaringar till varför länet valt att regionalisera på visst sätt? Vad beror skillnader på och innebär det något problem? Finns det några erfarenheter som bör uppmärksammas i det fortsatta arbetet?

Metod

Miljömålen under Giftfri miljö i respektive läns beslutade måldokument, om sådant finnes, annars remissutgåvan, har ställts samman och analyserats. 18 av 21 länsstyrelser har vid tiden för denna sammanställning (augusti 2004) beslutat om regionala mål. Örebro, Värmland och Stockholm har mål ute på remiss och där har remissutgåvan använts i detta arbete. Stockholm har mål som togs 1999 innan de nationella delmålen fanns så därför har deras remiss också i huvudsak studerats. Värmland har avslutat sin remissrunda men inte hunnit arbeta in kommentarer (figur 1).

Några länsstyrelser som regionaliserat målen på lite olika sätt valdes ut och kontaktades per telefon och fick besvara en skriftlig enkät (bilaga 2) för att hitta orsaker till den form man valt samt att delge erfarenheter. Tack till Jolanta Green och Fredrik Andreasson Skåne, Monika Puch Blekinge, Martin Wänerholm Västmanland, Birgit Nielsen m.fl. V. Götaland, Bruno Toftgård Halland, Monica Eurenus Jämtland, Stefan Lundvall Jönköping och Sven Bomark Stockholm.

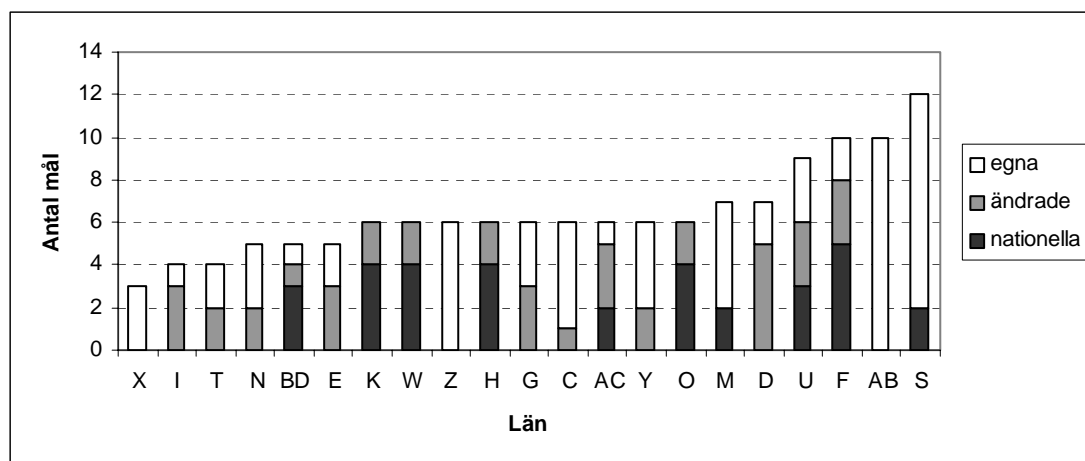
Det är svårt att analysera bara målen, som detta uppdrag begränsar sig till, då hela processen bör bedömas som en helhet. Målen kan inte ses isolerade utan måste egentligen bedömas med sina åtgärder. Vissa mål är formulerade som konkreta åtgärds mål andra har väntat till åtgärdsarbetet med att formulera så konkreta handlingar. Att länen har gjort lite olika är bra då det ökar chansen att hitta bra åtgärder och vägar att gå. Det lär dröja ett tag innan resultaten visar sig och man kan peka ut de mer lyckade målen och åtgärdena. Jag har därför försökt låta bli att värdera målen.

Figur 1. Länens måldokument efter hur tidigt de beslutats.

Olika sätt att regionalisera miljömålet

Sammanlagt finns det 141 regionala delmål för Giftfri miljö. Länen har mellan 3 och 10 delmål, i medeltal 6 stycken. Ingen länsstyrelse har valt att ordagrant anta alla nationella delmål. Blekinge, Kalmar, Dalarna och V. Götaland har antagit huvudsakligen nationella delmål men valt att regionalisera lydelsen av några, framförallt delmålet 6 om förorenade områden. Jönköping, Västmanland och Norrbotten har också många nationella delmål utan förändringar men gör tillägg av egna regionala mål. Nästa grupp har huvudsakligen ändrat lite på de nationella delmålen men också lagt till egna delmål.

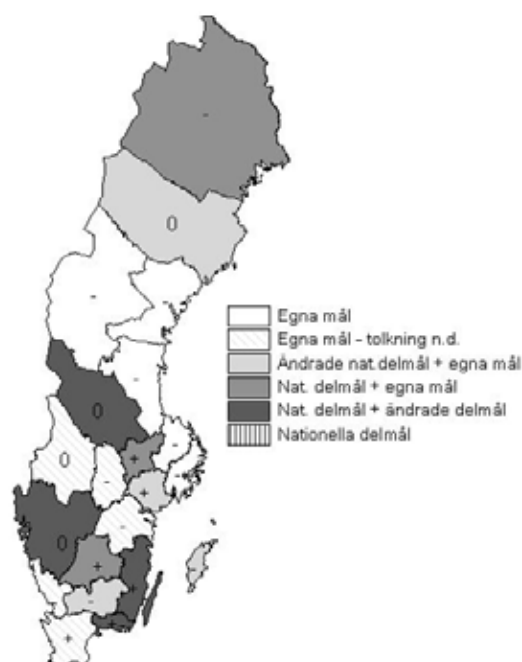
Figur 2. Antal delmål i de olika länen. Staplarna visar också hur många av delmålen som har den nationella lydelsen, eller ändrad nationell lydelse eller ett eget formulerat delmål.

Mest förändrade delmål från de nationella finns hos dem som har gjort regionala mål med egna formuleringar. Skåne, Värmland, Örebro, Östergötland och Halland har huvudsakligen egna mål men några nationella är med, i ursprunglig lydelse eller lite regionaliserade. De regionala målen följer mer intentionerna i de nationella delmålen för dessa län än för Gävleborg, Jämtland, Stockholm, Uppsala och Västernorrland där man inte har samma bredd eller där man konkretiserat mål och fått dem på en mer pedagogisk nivå.

Figur 3. Länen grupperade i två grupper. De som huvudsakligen har mål som följer nationella delmål och de som huvudsakligen har formulerat egna mål. 0,+ och – anger om målens omfattning är mindre, mer eller samma som de nationella.

Övergången mellan alla ovanstående grupperna är förstås glidande och kanske inte alltid helt rättvisande. Det anger dock en viss spridning i sättet att formulera målen och en grad av förändring från de nationella målen. Att behålla lydelsen av de nationella målen ger ökad tyngd. Det är också lättare att följa delmålens ursprungliga intentioner om man tar de nationella målen eller möjligtvis regionaliserar, ändrar lite i dem eller gör egna tillägg i delmål eller som egna mål. Man kan fråga sig om delmålen är så pass komplicerade att man inte förmår att göra egna delmål som innefattar samma målsättning?

Figur 4. Målen i länen kan grupperas i fler grupper mellan endast nationella delmål och endast egna mål i en gradvis förändring av formuleringar och hur väl man följer intentionerna i de nationella målen. 0,+ och – anger en uppskattning om målens omfattning är mindre, mer eller samma som de nationella.

De egna regionala mål som formulerats är ofta mer konkreta, mer pedagogiska, lättare att förstå för allmänhet, regionala och lokala myndigheter. De följer ofta befintligt eller önskat miljöarbete men där man väljer ämnen och faktorer man redan rör över och kanske därför inte får samma intention och bredd som nationella delmål. Att hitta och förankra och genomföra åtgärder blir förmodligen enklare (tabell 1). Man får intrycket av att man vid formuleringar av egna mål har gått in och funderat på vad man kan åstadkomma i länet, med regional prägel och de resurser man har, och därefter satt mål. Medan de som har antagit nationella mål i det läget tänkt mindre på åtgärder och i ett separat åtgärdsarbete gör denna regionalisering och konkretisering i vad man faktiskt kan göra utifrån tillgängliga resurser.

Tabell 1. Några för och nackdelar med att huvudsakligen anta nationella delmål eller att formulera egna regionala mål.

Nationella delmål	Regionala egna delmål
Svårare att följa upp för länsstyrelsen	Lättare att formulera så att de går att följa upp för länsstyrelsen men inte mot nationella delmål
Formulerade och specificerade på ett kemiskt sätt. Komplicerade och inte så pedagogiska	Lättare att skriva pedagogiska för allmänhet och regionala & lokala myndigheter
Lättare att infria nationella delmåls omfång med dessa	Svårt skriva egna delmål med samma omfattning som nationella delmål – saknas verktyg, kompetens & resurser.
Svårare åtgärdsarbete - Ställer krav på att åtgärderna blir pedagogiska och uppföljningsbara	Lättare åtgärdsarbete – ofta är målen redan inriktade på befintlig miljöverksamhet
Att använda nationella delmål ger ökad tyngd åt miljömålsarbetet	Egna mål blir ytterligare mål att hålla reda på utöver nationella

Räcker länens mål till för nationell måluppfyllnad?

4 län har bedömts ha mål med en något högre ambition än nationella delmål, 4 län har samma medan hela 11 län har lägre ambitionsnivå än de nationella delmålen (se figur 3 eller 4). Bedömningen är gjord på länets alla delmål sammantaget och hur de är formulerade. Exempel på mål som inte tar hela dimensionen i ett nationellt delmål (delmål 3) är: ”*Utsläppen av bly, kadmium respektive kvicksilver till vatten i Stockholms län ska minska med 70 procent från 1995 års nivå till år 2010*”. Om man har få mål och inte antagit alla nationella delmål eller inte regionaliserat hela bredden i de nationella delmålen är målen på regional nivå egentligen inte tillräckliga för att nationellt nå delmålen.

Vad är egentligen konsekvenserna av att många av länen har regionala mål som inte omfattar de nationella delmålen? Går detta att bedöma innan man ser vilka åtgärder man tänker vidta? Länen har ju i flera fall inte tyckt att de nationella delmålen rör dem pga. av att de är formulerade så att de i huvudsak rör nationellt och internationellt arbete. Hur stor del ska ligga på länen för att nationella mål ska nås? Länsstyrelserna hade behövt mer konkreta exempel och förslag på hur man kan jobba regionalt med mål som är mer nationella (t.ex. delmål 1 och 5) samt hjälp att hitta och motivera rätt ambitionsnivå i förhållande till nationella delmål. Ska ansvaret vara jämt utspritt över länen för alla mål? Var kommer annars den regionala prägnen in och att länen har olika förutsättningar och resurser?

Åtgärder

Eftersom länsstyrelserna har arbetat på lite olika sätt i miljömålsprocessen har man kommit olika långt i att konkretisera målen till åtgärder. Vissa måldokument innehåller förankrade åtgärder, andra ger förslag på vad man kan göra. I detta

projekt har åtgärderna inte varit fokus. Det kan vara svårt att bedöma målen om man inte ser vilka åtgärder som kopplas till dem. Övergripande, svåruppnåeliga mål kan konkretiseras med bra åtgärder som syftar till måluppfyllelse. Mål som omformulerats för att vara mer konkreta på regional nivå kan vara skrivna mer som åtgärds mål där man har tittat på vad man kan åstadkomma. Samma typ av åtgärds mål kan formuleras av en annan länsstyrelse under åtgärdsarbetet och då inte vara länets miljömål.

Södermanland, Västerbotten, Jönköping, Kronoberg och Stockholm har inga åtgärder med i sina måldokument. Stockholms mål är dock skrivna som åtgärds mål. Halland, Kalmar och Värmland nämner mycket kort vad man bör göra för att nå målen. Blekinge, Gotland och Norrbotten har mer fylliga förslag på åtgärder. Mer konkreta åtgärder beskriver Gävleborg, Uppsala, Västernorrland, Västmanland, Västra Götaland, Örebro och Östergötland. Åtgärder som mer kan beskrivas som förankrade finns i Dalarna, Jämtland och Skånes måldokument.

Generellt pekar åtgärderna ut klassiska arbetsfält som miljöarbetet redan är inriktat på t.ex. bekämpningsmedel, förorenade områden och avfallshantering. Här hittar man oftast de mest konkreta åtgärderna eftersom det är lättare att specificera vad som ska göras i redan etablerade problemområden där man har styrmedel, finansiering och mandat att göra saker. Åtgärderna följer och liknar i stort de områden som går igenom under egna mål nedan. I många län föreslås åtgärder som speglar bristen på översyn om hur det egentligen ser ut och att man vill kartlägga t ex kemikaliehanteringen i länet, vilka farliga ämnen som finns i länet, vilka punktkällor och diffusa källor man har. Även informationsinsatser i olika form och till olika mottagare är populära åtgärder. Behovet av gemensamma policydokument för t ex PCB-sanering av fastigheter eller anslutning av verksamheter till avloppsreningsverk uttrycks också. Många län uttrycker också behovet att stärka tillsynen och öka kraven i prövningen vad gäller kemiska ämnen.

Figur 5. I måldokumenten finns olika mycket beskrivet av åtgärder för att nå målen. Vissa län väljer att inte skriva mer än mål andra nämner åtgärder som kan göras i en gradient upp till åtgärder som är mer specificerade och förankrade.

Åtgärderna är oftast mycket arbetsintensiva och anger, om man ska vara realistisk, mer ett önskemål än vad man kommer att kunna uppnå med de ekonomiska och personella resurser som finns tillgängliga. Kunskapsuppbyggnad och information tar mycket tid och verktyg måste arbetas fram. Efterbehandlingen har jobbat med detta under 10 år och fått extra resurser till detta och där kan man nu se att arbetet börjar resultera i åtgärder. Att efterbehandlingsarbetet är formaliserat och konkretiserat syns ju också i att det har varit förhållandevis mycket lättare att regionalisera detta delmål.

Även om åtgärderna inte varit fokus för denna sammanställning har vissa åtgärder som kan vara bra för måluppfyllnad lyfts fram under respektive delmål nedan. Det finns säkert många fler bra åtgärder i länen som inte har lyfts fram i denna rapport. En förnyad analys av länets arbete bör göras framöver när åtgärdsarbetet och uppföljningen kommit längre.

Uppföljning

Hur länen har valt att följa upp sitt miljömålsarbete och hur detta stämmer med de formulerade målen har inte analyserats då man ofta inte kommit så långt i utvecklingen av regionala uppföljningssystem. Däremot har länets mål, sammanvägt bedömts på hur lätta de verkar vara att följa upp för länsstyrelsen med en tregradig skala mindre, mer eller mest uppföljningsbara (figur 6). Hur lätta målen är att följa upp för det nationella arbetet och inom dessa delmål varierar med hur långt från nationella delmåls lydelse och omfång dessa är skrivna. Där man mer följer nationella delmåls intentioner är det lättare att koppla uppföljningen till hur mycket länen bidrar till delmålens uppfyllnad.

Figur 6. En uppskattning av hur lätta målen är att följa upp med regionala uppföljningssystem. 0 och 1 anger om det i huvudsak är nationella delmål (0) eller i huvudsak egna mål (1).

Uppföljningsbarheten för målen är sålunda kopplade med vilken typ av mål länet har. De nationella målen är svårare att följa upp med den kunskap och mätningar som finns på länsnivå och med tanke på att indikatorer ska vara populära och lättfattliga. De egna regionala målen följer ofta mer det befintliga miljöarbetet och inarbetade begrepp och är ofta mer formulerade som åtgärds mål och därför lättare att följa upp.

Exempel på hur för länsstyrelsen mer uppföljningsbara mål är formulerade är: "Jämtland ska ha en länspolicy för PCB-sanering i byggnader." Mindre uppföljningsbara mål inom samma område kan det vara formulerat: "Mängden miljömässigt riktigt omhändertaget kvicksilver, PCB och andra miljöfarliga ämnen från ombyggnad och rivning har ökat senast år 2010 jämfört med år 2004." Detta kräver att man promptly tar fram ett system för att mäta omhändertagandet. Svårast att följa upp blir målformuleringen av typen: "Material och materialsystem med lägsta möjliga hälso- och miljöbelastning ska användas vid all ny-, om- och tillbyggnad." Det är ännu svårare att bygga ett mätsystem eller hitta en indikator för detta mål.

Djupare analys av några länsstyrelsers arbete

Intervjuerna med utvalda länsstyrelser gav stöd åt mina iakttagelser på flera sätt. Jag har valt att redovisa ett urval av citat som speglar detta.

Varför väljer länet att i huvudsak ta nationella mål? "Det ger legitimitet att använda samma mål som riksdagen beslutat om. Det förenklar och är enkelt och självklart att informera om."(O).

"Generell utgångspunkt har varit att utgå från de nationella delmålen och endast ha regionala anpassningar där så är särskilt motiverat. Där regionala anpass-

ningar inte utarbetats har de nationella delmålen antagits som regionala i de fall som de berör länet. Ett syfte har varit att ge en enkelhet i systemet som gör att aktörer i Jönköpings län har alla mål som gäller länet samlade i ett dokument. Tanken var också att underlätta en samordnad uppföljning.”(F)

”Vi började med speciella mål för Mälaren, problem med kadmiumhaltiga jordar i Mälardalen osv. men till slut blev det i huvudsak de nationella målen + några tillägg som inte är länspecifika men som vi tyckte saknades t.ex. bekämpningsmedel eller dagvatten. Anledningen var att vi tycker att de nationella målen innehåller en del intressant och det är risk att egna mål skymmer de nationella, men det var en hel del funderade innan vi bestämde oss för detta.” (U).

”Från början var det tänkt att det skulle finnas en giftgrupp för regionalisering av delmålen för ”giftfri miljö”. Pga. personalförändringar hade vi ingen som kunde ta på sig det ansvaret. Dessutom ansåg vi att delmålen 1, 2, 3 och 5 i första hand styrs på internationell och nationell nivå och har därför tills vidare tagit dem som de är (ingen regional formulering)” (K).

Många län har valt att inte anta eller regionalisera alla delmål. ”Vi har konstaterat att några av de nationella delmålen (nr 1,4,5) inte lämpar sig för regionalisering och därför utslutit dem. Nr 2 och 3 har antagits oförändrade. Det egna målet om Hg i slam tillkom från början som ett försök att konkretisera och ersätta det nationella delmålet nr 3, men fick i slutdokumentet status som eget mål.(N)

Varför gör man egna mål? ”Ambitionen har varit att skriva de regionala målen så konkreta och förståeliga som möjligt för en vidare krets och då även utanför myndighetsvärlden (fast det visat sig svårt just inom giftfri miljö.” (AB). De som har egna delmål har i högre grad fokuserat möjliga åtgärder redan i målarbetet. ”Åtgärder tas upp i en separat process men har funnits med i tankarna vid formulering av miljömålen” (AB). För de som har tagit nationella delmål är det först i åtgärder man regionaliserar målen förutom där man lagt till egna mål för att sätta mer regional prägel.

”Vissa mål var mycket svåra att regionalisera, är det då verkligen nödvändigt? Kanske bättre titta på åtgärder direkt. Få län har lyckats med att ge delmålen en helt regional prägel. Risken är att man lägger ned så mycket tid på att formulera mål att det sedan inte blir några åtgärder. Goda exempel är naturligtvis alltid bra.” (U).

De allra flesta anser att åtgärdsarbetet är det klart viktigaste vid regionalisering av målarbetet. ”Vi har ju lagt mer krut på åtgärdsprogrammen än på regionaliseringen av målen”(F). ”Det är konkretiseringen av åtgärder som är det viktigaste för att regionalisera arbetet med länsmålen. Vi ser det nu när vi har kommit en bit med arbetet med länsmålen. Det är ett stort stöd att ha tänkt igenom vilka åtgärder som ska konkretiseras för att nå, i första hand länsmålet som sedan ska leda till att delmålen i Giftfri miljö nås”(Z).

Den regionala prägel som om man är storstadslän eller inte, naturtyper, huvudnäringar inom länet etc är oftast beaktat men olika mycket. Skåne har gjort en grundlig analys av länets miljöproblem och förutsättningar och utifrån detta formulerat sin tolkning av delmålen. Även om det är svårt för just giftfri miljö att skära ut det regionala. ”Yttre faktorer i länet ligger bakom skillnader från nationella delmål”. ”Ambitionerna styrdes av de prioriteringar av ”miljöhoten” som är aktuella för Skåne län och möjligheten att vidta behövliga åtgärder.” ”Formu-

leringen av delmålen och åtgärdsförslagen har påverkats av Skånespecifika förhållanden som präglar länsstyrelsen eget arbete."

Jämtland har insett att man saknar de kunskaper om regionala förhållanden för giftfri miljö som krävs för att man ska kunna göra bra regionaliserade mål och åtgärder. *"Vi ansåg att vi måste ha en grund att stå på för att sedan kunna arbeta vidare med att försöka fasa ut vissa kemikalier. De nationella delmålen känns för "långt ifrån" oss. Genom att vi får reda på t.ex. kemikalieflödet i länet och vad som kommer ut i avloppsvatten/slam så kan vi därifrån gå vidare, från vår synvinkel, med att fasa ut de farliga ämnen vi har i omlopp."* (Z).

Lättast att regionalisera är efterbehandlingsmål pga. hur det är formulerat och för att det är ett etablerat arbetsområde. *"Delmål 6 om "Sanering av förorenade områden" var ju en del av länsstyrelsens ordinarie arbete redan innan målen regionaliserades. Tidplan och omfattning är naturligtvis anpassat efter länets förhållanden och resurser"*(K).

Alla län har arbetat i samverkan med andra aktörer enligt de riktlinjer som har givits. Dock har länsstyrelsen ofta varit den mest drivande i arbetet. *"Ja, tyvärr har det varit mycket dominerat av länsstyrelsen. En person inom miljöskydd startade arbetet som jag (också miljöskydd) senare tog över. Målsättningen med länsstyrelsens miljömålsarbete i stort var först att starta brett sammansatta grupper för alla mål och sedan diskutera. Av praktiska skäl, t.ex. tidsbrist blev det senare stor övervikt av folk från länsstyrelsen (gäller alla mål)"*(U). *Arbetsgruppens sammansättning bestod främst av personal från myndigheter, både regionala och lokala. Den expertgrupp som varit knuten till projektet har varit till god hjälp för diskussion och granskning. Expertgruppens sammansättning bestod av representanter från näringslivet, inkl. lantbruk, miljöorganisationer m fl."*(M)

"Däremot så var det alltid en person från Länsstyrelsen som satt som ordförande i miljömålsgrupperna och det kunde väl medföra att Länsstyrelsen var något dominerande. Det blev även så att Länsstyrelsefolket skrev länsmålen men utifrån vad gruppen hade bestämt och alltid så fick arbetsgruppen komma med synpunkter på det skrivna" (Z).

"Näringslivet har inte varit särskilt inblandat i att formulera målen eftersom vår strategi var att huvudsakligen hålla oss till de nationella målformuleringarna. Jag tror inte att resultatet skulle bli så värst annorlunda med större medverkan från näringsliv och andra aktörer i den fasen. I arbetsgruppen för att hitta åtgärder för giftfri miljö var däremot medverkan från näringslivet stor. Näringslivet har alltså setts som viktig målgrupp. Allmänhet har varit inblandad i mindre utsträckning vilket jag tror beror på att det är svårt att arbeta gentemot allmänheten på den regionala nivån" (F).

Det framkommer att länen och dess samverkansparter verkar vara nöjda med sina mål! *"Jag har i övrigt inte hört direkt kritik eller missnöjdhet men helt klart är att delmål 1-5 inte är lätta att arbeta med på regional nivå."*(F). *"Vi är nog ännu nöjda med de läns mål vi har satt. Har inte hört något annat från annat håll heller. Vad vi ser är att vi har varit för optimistiska när vi har satt när de olika läns målen ska vara uppfyllda. Sedan kan det vara någon åtgärd också som skulle behöva ändras på"* (Z).

De län som varit tidiga i processen har tittat mindre på hur andra län arbetat jmf med län som tagit fram mål senare som också haft god hjälp av miljömålsportalen. Man säger sig inte ha samverkat med andra län i någon större grad främst på

grund av brist på tid. Har man haft kontakt så är det oftast med angränsande län. "Samverkan är alltid bra, men tiden har inte räckt till" (N).

"Vi var inte så tidiga i processen utan har tittat ganska mycket på andras förslag och färdiga mål på gott och ont. Vi har kunnat hitta bra exempel men risken är ju naturligtvis att man blir lite låst i sitt tankesätt. Det fanns inget som formellt hindrade oss från att söka samarbete med andra län, utom möjligtvis tiden. Det tar tid med samverkan (men man vinner i längden). Men det var lite problematiskt eftersom arbetet låg så olika i tiden hos olika län"(U). "För län med liknande regioner kan en del samverken ha varit bra men det är ändå svårt att hitta läns mål som kan beröra flera län. De läns målen skulle då bli väldigt allmänna, som t.ex. delmålet"(Z)

Länen uttrycker olika mycket behov av hjälp och stöd från miljömålsmyndigheten. Man vill jobba självständigt men mer tolkning och konkretisering av mål, tips på åtgärder till mål som inte går att regionalisera lätt efterfrågas. "Det har varit svårt att använda de nationella delmålen som underlag för de regionala målen så mer stöd i tolkning och konkretisering hade varit bra. Underlagsmaterialet är väldigt inriktat på nationell och EU-nivå." (AB) "Mera konkretisering av miljömålen önskas från centrala miljömålsmyndigheter, inklusive Kemi"(K).

Miljömålsansvarig myndighet har inte varit till någon nytta vid regionaliseringen av målen. Detta gäller i princip alla miljömålsansvariga myndigheter. Det gäller också åtgärdsarbetet och de förslag som lämnas nationellt i olika sammanhang av nationella myndigheter där det ofta verkar som om miljöarbete på regional och lokal nivå knappt existerar.(F) "Problemen på en regional nivå är ganska specifika. Det underlag som har varit till hands från "centralt håll", bl a utredningen Varor utan faror, har varit till stor hjälp i arbetet för att identifiera och avgränsa vissa problemområden" (M). "Bra att Kemi yttrade sig över målremissen"(U).

Många ser giftfri miljö som ett av de mer prioriterade målen men också ett av de mest problematiska att arbeta med. Det kräver ofta nya arbetssätt, omfattande kunskapshöjande insatser och åtgärder som man saknar mandat för på regional nivå. Detta blir troligen mest synligt i åtgärdsarbetet och när man gör uppföljning. "En av de svåra bitarna är att få möjlighet, rent ekonomiskt, till att genomföra åtgärderna"(Z.)

"Förslag till de regionala målen har remitterats till många företag, myndigheter, organisationer m fl. De inkomna svaren visar på ett stort engagemang och intresse för de aktuella frågorna. Givetvis anser flera remissinstanser att åtgärdsförslagen (ca 300) blev alltför många och kräver omfattande resurser. Starkare styrmedel för att undvika spridning av läkemedelsrester i miljön nämns som exempel i svaren "(M).

Länens olika formuleringar av miljömålen

Miljökvalitetsmålet och generationsmålen

Alla län skriver ut det nationella miljökvalitetsmålet:

Miljön ska vara fri från ämnen och metaller som skapats i eller utvunnits av samhället och som kan hota människors hälsa och den biologiska mångfalden.

Det anges som det nationella och underförstått menar man väl att det ska gälla även regionalt. Miljökvalitetsmålet räknas förmodligen som en portalskrivning, en nationell vision, som inte ska ändras eller regionaliseras. Skåne gör en precisering i ett tillägg: *Det innebär för Skåne bland annat att år 2020 är halterna av särskilt farliga ämnen (definierade i delmål 3) så låga i Skånes naturmiljö att negativa effekter på människors hälsa, ekosystem eller arter inte förekommer.* Västernorrland har formulerat ett helt eget regionalt miljökvalitetsmål som lyder: *Miljögifter förorsakar inga skador på naturmiljön och naturprodukter från länet kan konsumeras utan inskränkningar eller kostrekommendationer.*

Miljökvalitetsmålet i ett generationsperspektiv preciseras ytterligare i de som brukar kallas generationsmålen:

- 1. Halterna av ämnen som förekommer naturligt i miljön är nära bakgrundsnivåerna*
- 2. Halterna av naturfrämmande ämnen i miljön är nära noll.*
- 3. Den sammanlagda exponeringen i arbetsmiljö, yttre miljö och inomhusmiljö för särskilt farliga ämnen är nära noll och för övriga kemiska ämnen inte skadlig för människor.*
- 4. Förorenade områden är undersökta och vid behov åtgärdade*

Nio län (Blekinge, Gotland, Gävleborg, Jämtland, Norrbotten, Skåne, Värmland, Västernorrland och Östergötland) har inte nämnt dessa preciseringar i sina mål. Halland, Kalmar, Kronoberg, Stockholm, Uppsala, Västmanland, Västra Götaland och Örebro skriver ut dem som nationella preciseringar. Jönköping och Södermanland gör generationsmålen till uttalade regionala generationsmål. Dalarna gör tillägg till generationsmål 1 *"I omgivningen till gruvområden förekommer metaller i så låga halter att de inte innebär risk för människors hälsa och miljön"* och till 4 *"Vid beslut om åtgärder i gruvområden tas särskild hänsyn till kulturhistoriska värden"*. Västerbotten kompletterar med ytterligare en precisering *"Vid återvinning av varor och material tas farliga ämnen om hand och kan fasa ut från produktionskedjan"*.

Västernorrland har formulerat en bra strategi, som i viss mån liknar generationsmålen, som syftar till att inom en 20-års period uppnå långsiktig hållbarhet vad gäller miljögifter inom länet och som vilar på följande grunder: *1. Hejda den pågående tillförseln av oönskade ämnen. 2. Utnyttja den koncentrerad miljögifter vi kan finna inom avfall, slam, och askor för att på ett kraftfullt sätt dra oönskade ämnen ur kretsloppet. 3. Åtgärda de historiska föroreningarna. 4. Kontroll över miljögiftssituationen i naturen.*

Nationella delmålen / ändringar, tillägg och regionalisering

Här följer en genomgång av de nationella målen och hur länen har behandlat dem mål för mål. Rubriken anger det nationella målets rubrik och därefter följer den nationella målets lydelse följt av länens regionaliseringar. Några centrala åtgärder för delmålet har också lyfts fram.

Delmål 1 Kunskap om kemiska ämnens miljö- och hälsoegenskaper

Senast år 2010 skall det finnas uppgifter om egenskaperna hos alla avsiktligt framställda eller utvunna kemiska ämnen som hanteras på marknaden.

För ämnen som hanteras i högre volymer och för övriga ämnen som t.ex. efter inledande översiktliga tester bedöms som särskilt farliga skall uppgifter om egenskaperna finnas tillgängliga tidigare än 2010. Samma krav på uppgifter skall då gälla för såväl nya som existerande ämnen.

Senast år 2020 skall det även så långt som möjligt finnas uppgifter om egenskaperna hos alla oavsiktligt framställda och utvunna kemiska ämnen.

9 länsstyrelser har valt att anta detta mål. Blekinge, Jönköping, Kalmar, Västerbotten, Västmanland, Västra Götaland har samma formulering medan Dalarna och Södermanlands län har skrivit in ”..i Dalarna” respektive ”...i Södermanlands län...”.

Värmlands län gör en intressant tillägg: *”Länsstyrelsen skall i samverkan med Region Värmland och Karlstads Universitet skapa nätverk för att sprida information om den nya kunskap som tas fram nationellt och internationellt”*. Målet är egentligen ett åtgärds mål för hur man kan arbeta med att föra ut den kunskap som kommer fram. Ett mycket viktigt led i arbetet med att öka kunskaperna om kemikalier. Under egna regionala mål, gruppen kunskapshöjande finns fler exempel på andra mål om kunskaper.

Åtgärder som föreslås är att Näringslivet ska *”Förbättra kunskapen om de ämnen man använder i sin tillverkning eller som finns i de varor man köper in”* (O-län). För att kunskap ska tas fram är det viktigt att den också efterfrågas aktivt och sedan inte minst används för riskminskning. Åtgärder för att få igång efterfrågan på kunskap och riskminskning är därför viktiga att formulera. *”Företagen behöver öka sin efterfrågan på uppgifter om hälso- och miljöegenskaper hos alla kemiska ämnen som hanteras på marknaden”* (E-län).

Ytterligare åtgärder som kan vara lämpliga på regional nivå är att föra fram okunskapen om kemikalier som att oklassificerat inte behöver innebära ofarligt utan otestat. Att säkerhetsdatablad används mer aktivt av verksamhetsutövare och att man efterfrågar uppdateringar. Att man gör kemikalieförteckningar på ämnesnivå med information från säkerhetsdatablad och att man i kemikalieförteckningarna noterar om en produkt misstänks innehålla otestade ämnen. Att man formulerar exempel på kemikalierelaterade krav för miljömässig upphandling och tipsar hur man kan kommunicera med kemikalieleverantörer. Att testa kemikaliekunskapsvillkor i provningen med hänvisning till kunskapskravet.

Delmål 2 Miljö- och hälsoinformation om varor

Senast år 2010 skall varor vara försedda med hälso- och miljöinformation om de farliga ämnen som ingår.

Fler länsstyrelser (13) har antagit kunskapsmålet om varor i någon form än delmål 1. Blekinge, Halland, Jönköping, Kalmar, Norrbotten, Västmanland, V. Göta-

land och Östergötland har tagit målet rakt av medan Dalarna specificerar ”..i Dalarna ska..”. Västerbotten gör tillägget: ”Senast år 2005 ska restprodukter som används i samhällsbyggandet miljövarudeklarerars.”

Södermanland omformulerar målet till: ”Senast år 2010 ska varor som tillverkas, saluhålls eller på annat sätt hanteras i Södermanlands län vara försedda med hälso- och miljöinformation om de kända farliga ämnen som ingår. Med varor avses såväl kemiska produkter som varor av annat slag.”

Värmland formulerar följande mål för åtgärd som tillägg: ”Länsstyrelsen skall senast till 2005 upprätta lista över de varor som är av särskilt intresse för Värmland. Utifrån listan skall det sedan ske en bred information om de hälsoaspekter som finns knutet till användningen av de utvalda varorna.”

Halland har ett eget formulerat mål som direkt anknyter till delmål 2 och som lyder: ”Ökad kunskap i alla led från producent till konsument om ämnen som medför miljö- och hälsorisker och återfinns i konsumentprodukter samt i samhället i övrig”. Under egna mål finns flera mål om kunskap och om upphandling formulerade som anknyter till delmål 2, se nedan.

Även om rapporten ”Underlag till fördjupad utvärdering av miljökvalitetsmålet Giftfri miljö” från 2003 pekar ut delmål 2 som svårt att nå och att arbetet huvudsakligen måste drivas internationellt är det intressant att länsstyrelserna ändå ser detta mål som viktigt och att man försöker hitta åtgärder regionalt och lokalt för att driva på utvecklingen mot bättre kunskap om innehållet i varor. Kan man starta efterfrågan på denna kunskap underifrån är det kanske lättare att driva igen internationella och nationella åtgärder.

Åtgärder i länen kan vara: ”Företag bedriver egenkontroll med avseende på märkning. Felaktig eller avsaknad av märkning påpekas till leverantörer” och ”Företag i länet som tillverkar varor ser över vilka farliga ämnen som ingår i varorna” (U-län). ” Företag som producerar eller importerar varor ska delta i frivilliga system för hälso- och miljöinformation och konsumenter och inköpare ställer krav på detta” (O-län)

Alla åtgärder som skapar efterfrågan på kunskap och märkning är viktiga att driva. Att myndigheterna uppmärksammar och efterfrågar kemikaliefrågorna så att man får igång ett systematiskt kemikaliearbete hos verksamhetsutövare av olika slag med kemikalieförteckningar på ämnesnivå med info om farliga ämnen. Att man poängterar att de har ett ansvar för att informationen om miljö- & hälsofarlighet av kemiska ämnen ska hänga med i hela produktionskedjan ut i användning. Att man efterfrågar om de eventuella varor de producerar innehåller farliga ämnen – vet de? Att man tar fram och förmedlar tips på lätthanterliga kemikrav i miljövänlig upphandling.

Delmål 3 Utfasning av särskilt farliga ämnen

Nyproducerade varor skall så långt det är möjligt vara fria från

- cancerframkallande (cancerogena), arvsmassepåverkande (mutagena) och fortplantningsstörande (reprotoxiska) ämnen senast år 2007 om varorna är avsedda att användas på ett sådant sätt att de kommer ut i kretsloppet

- nya organiska ämnen som är långlivade och bioackumulerande så snart som möjligt, dock senast år 2005
- övriga organiska ämnen som är mycket långlivade (persistenta) och mycket bioackumulerande senast år 2010
- övriga organiska ämnen som är långlivade och bioackumulerande senast år 2015
- kvicksilver senast år 2003 samt kadmium och bly senast år 2010

Dessa ämnen skall inte heller användas i produktionsprocesser om inte företaget kan visa att hälsa och miljö inte kan komma till skada.

Redan befintliga varor, som innehåller ämnen med ovanstående egenskaper eller kvicksilver, kadmium och bly, skall hanteras på ett sådant sätt att ämnen inte läcker ut i miljön.

Delmålet avser ämnen som människan framställt eller utvunnit från naturen.

Delmålet avser även ämnen som ger upphov till ämnen med ovanstående egenskaper, inklusive de som bildats oavsiktligt.

Är det mål efter det för förorenade områden som fått flest regionala ändringar och tolkningar. 16 länsstyrelser har tagit målet utan eller med tillägg eller i förändrad form. Blekinge, Halland, Jönköping, Norrbotten, Västmanland, V. Götaland har det nationella målet oförändrat. Dalarna och Södermanlands län trycker på att det gäller länet genom att specificera detta. Gotland moderniserar skrivningen i denna del till *"Nyproducerade varor ska så långt det är möjligt vara fria från kvicksilver, samt senast år 2010 från kadmium och bly"*.

Kalmar gör ett långt tillägg om hur dessa farliga ämnen ska hanteras vid rivning av byggnader. Västerbotten gör tillägget att *"Senast år 2005 bör alla varor som tillverkas eller upphandlas i länet vara fria från bromerade flamskyddsmedel."* Skåne specificerar målet genom ett tillägg om hur man ska hantera det: *"Delmålet innebär för Skåne att bland annat tillstånds- och tillsynsmyndigheter till år 2004 i beslutsprocessen tillses att avvecklingen av ovanstående ämnen påbörjas."*

Kronoberg har gjort regionala målpreciseringar med tilläggen *"Slammet från alla kommunala reningsverken i länet ska ha halter av långlivade och bioackumulerande kemiska ämnen som ligger på en betryggande marginal (50 %) under de gällande rekommendationer/gränsvärden senast år 2010. (Detta gäller bl.a. metallerna bly, kadmium och kvicksilver)"* och *"Miljöbelastningen från, i första hand oanvända, läkemedel skall minska"*.

Värmland specificerar målet med tre åtgärds mål. Ett om att skaffa kunskaper om vilka ämnen det är och var de finns och att frågorna ska lyftas vid prövning i tillståndsärenden. De övriga två handlar om att göra en uppföljning av kvicksilverkampanjen och att få till stånd en policy för PCB-sanering.

Gävleborg har formulerat målet som *"2010 skall cancerframkallande, arvsmassepåverkande, fortplantningsstörande, långlivade och bioackumulerande ämnen samt metaller som kvicksilver, kadmium och bly enbart användas vid nytillverkning av varor eller i produktionsprocesser, där miljömässigt bättre alternativ saknas."* Detta är en enklare formulering som kan vara lättare att kommunicera med omgivningen. Det blir både lättare och hårdare formulerat genom att tidsgränsen är snävare satt för vissa egenskaper samtidigt som tiden är förlängd för andra ämnen. I realiteten kanske denna formulering är bättre för regional nivå där man måste lyfta frågorna om vissa egenskaper som gör ämnen till särskilt farliga

ämnen först och tidsgränsen mellan de olika ämnena är mindre intressant. I första läget måste vi börja jobba med förståelsen för att dessa ämnen ska fasas ut och att det är dessa egenskaper som är viktiga.

Östergötland har den klart kortaste formuleringen av det långa hårt specificerade målet "2010 ska särskilt farliga ämnen successivt ha fasats ut från användning" där man då utgår från att uttrycket särskilt farliga ämnen är specificerade på annat håll. Örebro län har också försökt sig på en förenkling som också anger att ambitionen i första taget ska gälla tillståndspliktiga miljöfarliga verksamheter (A + B) och där man bara har två årtal 2007 (för CMR, kvicksilver, nya organiska PB-ämnen) och 2010 (Övriga organiska vP ämnen, övriga organiska vB-ämnen, kadmium och bly). Skrivningen blir hårdare i och med att ämnen inte måste vara både mycket långlivade och mycket bioackumulerande utan var för sig.

Under egna mål finns flera som anknyter till särskilt farliga ämnen och utfasning. Många fokuserar kända miljögifter som PCB och kvicksilver. Skåne län har ett mål som visar på att kunskaper om särskilt farliga ämnen (där man använder definitionen från Varor utan faror) bör öka men begränsar sig till halter av dessa och dess eventuella effekter och inte att man ska jobba med utfasning. Stockholms målsättning är att "Utsläppen av bly, kadmium respektive kvicksilver till vatten i Stockholms län ska minska med 70 procent från 1995 års nivå till år 2010".

Åtgärder som "Näringslivet ska arbeta frivilligt med att fasa ut särskilt farliga ämnen och myndigheterna ska i samband med prövning och tillsyn enligt miljöbalken tydligt markera att de ämnen och varor som omfattas av delmålet ska vara utfasade senast år 2003-2010 (beroende på typ av ämne)" (O-län) och " Vid tillståndsprövning krävs att verksamhetsutövare redovisar tidsplan för hur verksamheten uppfyller delmål 3" och " I miljörapporterna redovisas i relevanta fall hur avvecklingsplanerna fortskrider" (M-län) finns presenterade liksom följande: " Ett gemensamt tillsynsprojekt ska ske på tillståndspliktiga miljöfarliga verksamheter (A+B) med fokus på att byta ut de farliga ämnen som omfattas av delmålet" (T-län) " Länsstyrelsen och kommuner behöver inventera företag som hanterar särskilt farliga ämnen för att få en bättre uppfattning om vilka ämnen som används och i vilka mängder" (E-län) . I Jönköping prövas sedan drygt ett år att föra in villkor i beslut för A och B verksamheter om identifiering av särskilt farliga ämnen och fortlöpande redovisning av arbetet med substitution av dessa ämnen. Eftersom kemikaliehanteringen ständigt förändras i verksamheter så räcker det inte att göra en bedömning bara vid prövning. Det gäller att förmå verksamheter att bedriva ett fortlöpande hållbart kemikaliarbete.

Vi behöver föra ut begreppet särskilt farliga ämnen tydligare. Vad är det och varför dessa egenskaper? Att man bör fokusera egenskaper och ej gå på ämneslistor (förbudslistor) men att faran med egenskaperna ska vägas med användningen så att risken bedöms. Att man bör riskbedöma sin kemikaliehantering och agera efter en riskvärdering. Utveckla och uppmuntra en användning av PRIO-verktyget. Att vi måste se till att få bättre kemikalieförteckningar ner på ämnesnivå. Tipsa verksamheter om hur man kan kommunicera med kemikalieleverantörer, vid upphandling, produktutveckling, och vid substitution etc. Liksom för alla delmål handlar det om att fokusera kemikalierna tydligare.

Delmål 4 Riskminskning

Hälso- och miljöriskerna vid framställning och användning av kemiska ämnen skall minska fortlöpande fram till 2010 enligt indikatorer och nyckeltal som skall fastställas av berörda myndigheter. Under samma tid skall förekomsten och användningen av kemiska ämnen som försvårar återvinning av material minska. Delmålet avser ämnen som inte omfattas av delmål 3.

Alla de 11 län som i huvudsak har nationella mål i ursprungligt skick eller omformulerade har antagit målet. Gotland, Jönköping, Kalmar, Kronoberg, Norrbotten, Värmland och Västerbotten har antagit målet som den nationella skrivningen. Dalarna som också här trycker på att det just gäller Dalarna har dessutom ändrat till följande lydelse ”*miljö- och hälsorisker vid framställning och hantering*” för att tydliggöra att även transporter och annat handhavande omfattas.

Blekinge och Södermanland lägger till skrivningar om bekämpningsmedel: ”*För Blekinges del innebär målet bl.a. att det inte skall finnas några bekämpningsmedelsrester i yt- eller grundvatten.*” respektive ”*Användningen av bekämpningsmedel ska minska till 2010 jämfört med år 2000. Halterna av bekämpningsmedelsrester i grund- och ytvatten är nära noll.*”

Västmanland gör tillägget ”*Varor och kemiska produkter skall hanteras på ett sådant sätt att kemiska ämnena inte sprids till miljön*”. Västra Götaland formulerar om målet till ”*Hälso- och miljöriskerna vid framställning och användning av kemiska ämnen skall minska fortlöpande fram till år 2010*”. Under samma tid skall förekomsten och användningen av kemiska ämnen som försvårar återvinning av material minska”.

Många av de egenformulerade målen anknyter egentligen till det redan förekommande regionala och lokala riskminskningsarbetet. Det är därför förmodligen lättare att formulera egna mål till detta delmål. Alla län som i huvudsak har nationella mål i ursprungligt skick eller omformulerade har antagit målet. De länsstyrelser som inte räknas upp ovan är de som i huvudsak har egenformulerade mål.

För delmål 4 finns egentligen hur många goda åtgärder som helst! Många av åtgärderna som föreslås har bäring på det generella, klassiska riskminskningsarbetet och berör även andra delmål som t.ex. produktvalsprincipen, offentlig upphandling, ökad kunskap, information till allmänheten, riskminskning med bekämpningsmedelsanvändningen.

Exempel på lite ovanligare åtgärder är: ”*Testa avloppsvattnet på innehåll av giftiga, stabila eller bioackumulerbara ämnen (s.k. biologisk-kemisk karaktärisering). Sträva efter mer slutna processer för att undvika avloppsutsläpp över huvud taget*” (O-län). För att underlätta för myndigheter och verksamhetsutövare så att denna typ av tester börjar användas mer behövs att en handbok över tillgängliga egenskapstester och hur dessa kan tolkas, med bedömningsgrunder, tas fram.

”*Var medveten om att krav på att varor ska vara t.ex. brandsäkra, vattenavvisande, ljusäkta eller ha en viss färg, innebär att den som producerar varan kan behöva använda ämnen som är särskilt farliga. Det behöver göras en risk-nyttabedömning där de önskade egenskaperna vägs mot riskerna med ämnena som behövs för att uppnå dem*” (O-län)

Det nationella målets formulering är inte helt solklar på vad vi förväntas göra. I PRIO-verktyget får vi en viss ledtråd till vilka egenskaper som leder till att ämnen är riskminskningsämnen samt exempel på sådana ämnen i PRIO-databasen. Men kopplingen till delmålet är inte klar. Vad är det för indikatorer och riktvärden som

berörd myndighet ska ta fram? Är länsstyrelser och kommuner berörda myndigheter och hur ska man hantera dessa?

Återvinning av material ur en giftfrimiljö-vinkel kräver god kunskap om kemikalieanvändningen och innehållet i material och varor vilket saknas i-dagsläget. Detta krävs också för att göra bedömningar om något är farligt avfall i Avfallsförordningen där man fokuserar egenskaper och ämnens klassificering. För att kunna hitta åtgärder för detta krävs skärpning i både myndigheters och verksameters hantering av kemikaliearbetet.

Delmål 5 Riktvärden för miljö kvaliteten

*För minst 100 utvalda kemiska ämnen, som inte omfattas av delmål 3, skall det senast år 2010 finnas riktvärden fastlagda av berörda myndigheter.
Riktvärden skall ange vilka halter som får förekomma i miljön eller vilka halter människor högst får utsättas (exponeras) för.
Syftet är att riktvärdena på sikt skall fastställas som miljö kvalitetsnormer.*

Detta mål har bara tagits av 6 länsstyrelser, vilka är Blekinge, Jönköping, Kalmar, V. Götaland, Dalarna (med specificeringen att det gäller just Dalarna) och Västmanland som gör tillägget "För de ämnen som hanteras i länet och där riktvärden finns framtagna skall uppmätta halter understiga riktvärdena".

Även om målet i den nationella formuleringen främst syftar till att riktvärden ska tas fram och kanske inte direkt är applicerbart på ett regionalt plan är det märkligt att inte fler inser de möjligheter målet bjuder i framtiden när riktvärden finns. Finns det inget mål är det lätt att arbetet prioriteras bort. Västmanlands tillägg antyder att de har som mål att arbeta med riktvärdena som hjälpmedel. Samma innebörd kan komma att formuleras i åtgärder till målet för andra län. Mer reklam och information om riktvärdena samt en handlingsplan för hur de kan användas i olika fall behöver utvecklas för att de ska få något genomslag. Enkla, illustrativa exempel inklusive räkneexempel och formuleringar i beslut, hur de kan hanteras i tillsynen etc. är önskvärt.

Delmål 6 Förorenade områden

Förorenade områden skall vara identifierade och för minst 100 av de områden som är mest prioriterade med avseende på riskerna för människors hälsa och miljön skall arbetet med sanering och efterbehandling ha påbörjats senast år 2005. Minst 50 av de områden där arbete påbörjats skall dessutom vara åtgärdade.

Alla län har mål om efterbehandling. Delmålet är det som regionaliserats mest av alla. Ingen har antagit det nationella målet utan att specificera det. Det nationella målet är formulerat på sådant sätt att det lätt går att bryta ner till en regional nivå. Dessutom är arbetet redan igång på alla länsstyrelser och resurser och verktyg finns framtagna så målet är väldigt konkret. Alla har tänkt till utifrån länets möjligheter att kunna genomföra efterbehandlingens olika delsteg. Man specificerar dessutom åtgärdsplaner om hur informationen vidare ska hanteras i översiktsplaner etc.

Antingen följer man skrivningen i det nationella målet med regionala ambitionsnivåer (Gotland, Norrbotten, Skåne, Uppsala, Västerbotten) och till detta gör egna tillägg om att kulturmiljövården särskilt ska beaktas (Dalarna) eller att *”år 2005 ska de 600 mest misstänkta områdena vara riskklassade* (Södermanland). Kalmar gör tilläggen: *”Senast 2010 skall samtliga kommuner ha beaktat kända förorenade områden i översiktsplaneringen. Senast 2020 skall Kalmar läns 30 högst prioriterade förorenade områden vara åtgärdade”*. Västernorrland har dessutom ett tillägg med hög ambition om att *”Senast 2020 är samtliga förorenade områden undersökta och vid behov åtgärdade”*.

Örebro län minskar ambitionen och anger att inget mål om åtgärder tas med pga resursbrist. V. Götaland, Östergötland, Västmanland, Jönköping och Halland anger % av objekten som ska vara åtgärdade och/eller undersökta inom visst årtal. Halland har senarelagt årtalet för identifieringen till 2010 vilket kanske är en mer realistisk tidsram än 2005 som är ambitionen i det nationella delmålet och som de flesta följer. *Förorenade områden är identifierade samt undersökta och minst 30 % av områdena av riskklass mycket stor och stor är åtgärdade senast år 2010.*

Blekinge, Jönköping, Kronoberg och Värmland specificerar målen så att de lättare kan följas upp inom befintlig verksamhet (tillägg av MIFO fas 1 och 2, och objekt på regionala program, 30 listor etc.). Blekinge har också tillägg om att nedlagda kommunala deponier ska vara identifierade, inventerade och riskklassade samt undersökning inledd innan 2005. Kronoberg om att *PCB i byggmaterialet i länets befintliga byggnader ska ha inventerats och vid behov åtgärdats senast år 2006.*

Värmland gör många omformuleringar och tillägg om att t.ex. *”Vid denna tidpunkt ska även för alla objekt i riskklass 1: inventeringen vara slutförd, ansvarsfrågan vara utredd och ärendet vara kommunicerat med fastighetsägaren”* liksom att *förorenade områden skall åtgärdas så att markanvändning kan ske utan restriktioner för avsett ändamål*. Man understryker också att målet om åtgärder är avhängigt att man får statliga medel och att åtgärder där det finns ansvariga verksamhetsutövare det så kallade *”tillsynsspåret”* ska ha samma omfattning som statligt finansierade undersökningar och åtgärder. Och att *objekten väljs från listan över de 30 mest prioriterade i länet.*

Blekinge trycker på i ett delmål att *Senast år 2005 skall information (t.ex. GIS-baserad) som omfattar identifierade och inventerade objekt och som pekar ut möjliga förorenade områden, alternativt anger riskklass, finnas upprättad och vara allmänt tillgänglig*. Detta är ett viktigt åtgärds mål för att kunna införliva ett viktigt mål som Kronoberg specificerat: *Förorenade områden av betydelse införs i kommunernas översiktsplaner och/eller detaljplaner, efter hand som de identifieras* eller Kalmars mål om att *Senast 2010 skall samtliga kommuner ha beaktat kända förorenade områden i översiktsplaneringen*.

De mest omformulerad och kortaste målet har Gävleborg som lyder *”2005 skall saneringsåtgärder vara påbörjade vid minst två prioriterade förorenade områden”* och Jämtland med *”Efterbehandlingsåtgärder ska ha påbörjats vid minst 30 % av de förorenade områden som prioriterats med avseende på risker för människors hälsa och miljön”*. Stockholms anger att *samtliga förorenade områden i länet som innebär akuta risker vid direktexponering eller som hotar betydelsefulla vattentäkter eller värdefulla naturområden ska senast år 2010 vara utredda och vid behov åtgärdade.*

Bland åtgärder som föreslagits finns; "*det främjande och förebyggande tillsyns- arbetet inom kemikalie- och avfallsområdena stärks och ges hög prioritet för att förhindra att nya förorenade områden uppkommer*" , "*komplettera kontrollen för A- och B-verksamheter med fortlöpande undersökningar av förorenade områden*" (Y-län), "*Redovisning av förorenade områden och vid behov riktlinjer för mark- användningen i de kommunala översiktsplanerna*" och "*Att aktivt driva frågor om efterbehandling vid tillståndsprövning och tillsyn över miljöfarlig verksamhet*" (U-län) , "*Redovisa förekomst av och behov av markrestriktioner i översikt- och detaljplaner*" (O-län) , "*verksamhetsutövare behöver i samband med att verksamheten avslutas på fastigheten åtgärda eventuella förorenade områden*" (E-län)

I mål och åtgärder syns det att arbetet börjar landa. Förutom det som nationella delmålet har som ambition börjar man gå in i ordinarie verksamhet och hur man i framtiden ska kunna arbeta i tillsynen och i planarbetet. Även inom efterbehandlingen behövs det bedömningsgrunder för egenskapstester i de fall man har ovanliga ämnen och blandade föroreningar speciellt från förorening av modernare verksamheter. Åtgärder som behöver lyftas ytterligare är de förebyggande. Miljöskyddet arbetar ju förvisso aktivt på att förhindra förorening men vi behöver beakta fler ämnen än de klassiska miljögifterna och metaller som hanteras inom efterbehandlingen idag. Vi måste se till att vi får in kemikalielistor på ämnesnivå för verksamheter för framtida behov vid konkurser, olyckor och utredningar om efterbehandling.

Egna regionala målformuleringar

Här följer de mål som länen formulerat mer fristående från de nationella förutom egna mål för efterbehandling som redovisas under delmål 6 ovan. De förekommer antingen som tillägg till de nationella eller som enda mål. De mål som läggs till efter de nationella är ofta av mer klassiskt snitt än nationella delmål. Man vill specificera mål för t.ex. bekämpningsmedel och för avloppsvatten. Det är ett sätt att konkretisera målen ner till begriplig verksamhet regionalt och lokalt på myndigheter.

Mål som står som enda mål, utan några nationella delmål, är ofta mycket mer konkreta än de nationella delmålen eller regionaliserade sådana. De är oftare formulerade mer som åtgärds mål som anger hur man ska jobba med frågorna. De handlar oftast om kända miljöproblem och åtgärder men där man vill skärpa dagens hantering av frågan något. Många är svåra att direkt placera under ett av de nationella målen utan kan ha bäring på ett eller flera delmål (oftast delmål 4 om riskminskning) fast oftast med en betydligt snävare tolkning.

Mål om bekämpningsmedel och övriga mål om jordbruk

Gotland och Jönköping har formulerat mål om halter av bekämpningsmedel som inte ska överskridas: "*Senast år 2010 ska förekomsten av bekämpningsmedel och deras nedbrytningsprodukter som riktvärde för enstaka prov inte överstiga 0,1 ug/l för enskilt ämne och 0,5 ug/l för totalhalt i sjöar och vattendrag. Senast år 2010 ska kemiska bekämpningsmedel eller deras nedbrytningsprodukter som riktvärde för enstaka prov inte överstiga 0,025 ug/l i grundvattnet.*" (Gotland) och "*Senast år 2010 ska enskilda substanser från bekämpningsmedel eller dess nedbrytningsprodukter i dricksvatten ej förekomma i halter över 0,05 ug/l och to-*

talhalten av bekämpningsmedel och dess nedbrytningsprodukter ska ej överskrida 0,15 µg/l. I råvatten, yt- eller grundvatten ska motsvarande halter som inte får överskridas vara 0,1 µg/l respektive 0,3 µg/l.” (Jönköping)

Skåne har som målsättning att *Senast år 2015 skall förekomsten av kemiska bekämpningsmedel och deras nedbrytningsprodukter vara nära noll i Skånes sjöar och vattendrag och vara så låga att växter, djur eller människors hälsa inte skadas. Kemiska bekämpningsmedel eller deras nedbrytningsprodukter som används från år 2003 och framåt bör inte kunna påvisas i grundvatten i Skåne. Södermanland har som tillägg till delmål 4 formulerat: Användningen av bekämpningsmedel ska minska till 2010 jämfört med år 2000. Halterna av bekämpningsmedelsrester i grund- och ytvatten är nära noll”. Uppsala vill att Bekämpningsmedelsrester inte ska förekomma i ytvatten och grundvatten från år 2005 respektive år 2010.*

I Västmanland skall användningen av skadliga bekämpningsmedel och deras negativa hälso- och miljöeffekterna minska. Stockholms läns kommunala vattentäkter ska senast år 2010 vara fria från bekämpningsmedel, organiska miljögifter, läkemedel och hormoner. Blekingen har ett tillägg till delmål 4 om riskminskning som anger att *det inte skall finnas några bekämpningsmedelsrester i yt- eller grundvatten medan Södermanland lägger till att Användningen av bekämpningsmedel ska minska till 2010 jämfört med år 2000. Halterna av bekämpningsmedelsrester i grund- och ytvatten är nära noll.*

I Skåne och Östergötland ska minst 15 respektive 30 % av den odlade arealen vara ekologiskt odlad till 2010. I Skåne bör också försäljningen av ekologiska varor ha ökat i motsvarande grad. I Uppsala ska år 2010 *halterna av tungmetaller, främst kadmium, samt persistenta organiska miljögifter i jordbruksmark inte ha ökat jämfört med 1996 års nivåer. I Skåne ska det utöver tillförsel via luften inte ske någon nettotillförsel av kadmium till jordbruksmarken.*

Mål om kunskaper

Ökade kunskaper på flera ställen i samhället om kemikalier behövs för att kunna arbeta med Giftfri miljö. Förutom de nationella delmål som handlar om kunskaper finns egna regionala mål formulerade som inte alltid anknyter direkt till de två nationella utan även berör fler av delmålen. Målen visar på behovet att få ett grepp om vad giftfri miljö egentligen handlar om för ämnen, var de finns och hur det egentligen påverkar länet. Det är svårt att hitta konkreta mål och ännu svårare att formulera åtgärder innan man får bättre grepp om vad det handlar om. Risken är annars stor att man fortsättningsvis klamrar sig fast vid mål och åtgärder som bara riktar sig till kända problemområden och kända miljögifter som är lättare att hantera.

Jämtland har som ambition att kartlägga hanteringen av kemiska produkter inom länet och att utveckla ett *nätverk och informationssystem för att förbättra informationen kring miljö- och hälsofrågor. Skåne har formulerat att ”År 2010 skall kunskapen om halter av särskilt farliga ämnen (definierade i SOU 2000:53: Varor utan faror samt i delmål 3) i Skånes naturmiljö och dess negativa effekter på ekosystem eller arter ha ökat”. I Norrbotten ska senast år 2005 länets betydande utsläppskällor av miljögifter vara identifierade och deras utsläpp ska vara kända till art och mängd. Senast år 2010 ska åtgärder för att minska utsläppen vara fastlagda och påbörjade för de mest betydande källorna. Även om miljögifter*

bara avser de klassiska ämnena och inte den bredare tolkningen i delmål 3 är jobbet mycket omfattande. Emissionsdeklarationernas kvalitet är inte tillräcklig för att kunna avgöra vilka utsläppskällor man har och inte heller omfattningen från förorenade områden går att klarlägga i första taget.

Nedan följer två bra mål från Södermanlands län, som i och för sig är svåra att följa upp och kanske ännu svårare att nå, men med ambitionen att höja kunskaperna och medvetenheten brett i olika sektorer i länet. Målen tydliggör att både myndigheter, företag och andra måste hitta nya bättre sätt att arbeta med kemikaliefrågor för att hantera arbetet mot ett hållbart kemikaliesamhälle och för att kunna hantera kommande ny EU-lagstiftning.

”I Södermanlands län finns en god kunskap hos myndigheter, berörda organisationer och företag vilka kemiska ämnen, kemiska produkter och övriga varor som hanteras i länet samt vilken direkt och indirekt negativ hälso- och miljöpåverkan de kan ge eller har gett upphov till”

”I Södermanlands län finns god medvetenhet hos myndigheter, företag, berörda organisationer, konsumenter och privatpersoner om de faror som finns med hantering av kemiska produkter och varor som innehåller kemiska produkter. Minskning av riskerna för negativa hälso- och miljöeffekter av sådan hantering sker medvetet och fortlöpande”.

Miljöledning och Miljöanpassad upphandling

Några län har mål om att öka andelen verksamheter med miljöledningssystem: ”I Västernorrland arbetar senast 2010 minst 60 % av de anställda inom privat och offentlig sektor inom länet vid arbetsplatser som är certifierade enligt ISO 14001 eller motsvarande”. Uppsala anger önskemålet att ”Antalet miljöcertifierade företag och offentliga verksamheter är minst 100 stycken år 2005. Antalet produkter och tjänster som har certifierade miljövarudeklarationer är minst 10 stycken år 2005”.

Miljöanpassad upphandling är också viktiga åtgärdsåtgärder för att förverkliga Giftfri Miljö. Skåne har som mål att ”År 2006 skall länets samtliga kommuner ha antagit och infört en strategi för miljöanpassad upphandling som prioriterar inköp av miljöanpassade varor och tjänster och utesluter användning av ämnen som omfattas av kemikaliestrategins gällande begränsningar”. I Stockholm ska andelen miljömärkta varor och tjänster av den totala offentliga upphandlingen i länet öka med fem procent per år. I Västernorrland vill man att ”Senast 2010 vägs, vid minst 75 % av all upphandling, inom stat, kommun och landsting och för hushåll och industri, miljöfrågorna in på ett medvetet och naturligt sätt tillsammans med pris, kvalitet etc.”.

Restprodukter: Avlopp/slam/avfall

Många län har formulerat mål om slam eller avloppsvattenkvalitet för att kunna utnyttja slammet i kretsloppet. Örebro vill att ”Samtliga länets kommuner ska senast år 2007 tillämpa gemensamma riktlinjer för utgående avloppsvatten från verksamheter anslutna till kommunala avloppsreningsverk”. Halland har bara specificerat att kvicksilverhalten i avloppsslam får uppgå till högst 0,5 mg/kg TS (torrsubstans) år 2020 medan Jönköping och Stockholm uttrycker att kvaliteten

ska möjliggöra att slammet används på åkermarken vilket också Uppsala vill och uttrycker genom att slammet ska uppfylla den s.k. "slamöverenskommelsens" kriterier.

Västernorrland har tydligen ett klassificeringssystem för restprodukter som framgår av följande mål: *"Senast 2010 är all aska och slam klassad som återföringsbar resp. behandlingskrävande och kategorierna hanteras helt separat. Minst 50 % av den återföringsbara fraktionen nyttiggörs eller förs tillbaka till kretsloppen. Den behandlingskrävande fraktionen behandlas eller mellanlagras i avvaktan på behandling"*.

På regional och lokal nivå finns stort behov att hantera giftfri miljö i dessa frågor. Hur ska frågorna hanteras så att den bredare helhetssynen i giftfri miljö kommer in? Att kvalitetsgranska utifrån halten av några få metaller och kända miljögifter är redan förlegat. Det kommer att behöva utvecklas nya, billiga och enkla, testsystem på egenskaper som kan ligga till grund för riktlinjer i anslutningspolisys för avloppsvatten och slamkriterier. För att dessa ska få genomslag behöver man också ta fram enkla bedömningsgrunder och handhavningsrutiner. Behovet av egenskapstester finns också för att bedöma avfall (om farligt avfall pga. innehåll av farliga ämnen) där avfallsdirektivet redan inbjuder till att bedöma farlighet utifrån vissa farliga egenskaper.

Västernorrland anger att *"Mängden deponerat avfall ska minska med minst 50% senast 2005 räknat från 1994 års nivå"* med kommentaren att för all hantering av avfall råder avfallshierarkin; återanvändning, återvinning, förbränning och i sista hand deponering. Det är väl tveksamt om detta mål egentligen leder till måluppfyllnad i giftfri miljö då återanvändning kan öka exponeringen för kemiska ämnen (innan de fasats ut från material!) och att förbränning av avfall leder till andra typer av förorening (t.ex spridning av dioxin och andra oavsiktligt bildade ämnen).

Östergötland vill att år *"2010 ska minst 90 procent av den försålda mängden batterier samlas in"*. I Örebro län *ska andelen fastigheter i länet som omfattas av hushållsnära insamling av farligt avfall öka med 50 procent till år 2008 jämfört med 2003 års nivå.*

Byggnation

Jämtland anger att *"Material och materialsystem med lägsta möjliga hälso- och miljöbelastning ska användas vid all ny-, om- och tillbyggnad"* och att *"Jämtland ska ha en länspolicy för PCB-sanering i byggnader"*. Stockholm vill att *"Mängden miljömässigt riktigt omhändertaget kvicksilver, PCB och andra miljöfarliga ämnen från ombyggnad och rivning har ökat senast år 2010 jämfört med år 2004"*. Många andra län har infört tillägg i de nationella målen, både i delmål 3,4 och 6 som involverar byggande, se ovan.

Övriga egna mål

Stockholm har flera miljömål som inte direkt följer nationella mål eller andra klassiska områden ovan:

Utsläppen av bly, kadmium respektive kvicksilver till vatten i Stockholms län ska minska med 70 procent från 1995 års nivå till år 2010. (i viss mån delmål 3)

Andelen miljöbränsle som säljs i länet ska senast år 2010 ha ökat med tio procent jämfört med år 2004.

All matfisk som fångas i Stockholms län ska senast år 2010 vara tjänlig som människoföda.

Länets kommunala vattentäkter ska senast år 2010 vara fria från bekämpningsmedel, organiska miljögifter, läkemedel och hormoner.

De totala utsläppen av koppar till vatten i Stockholms län ska minska med 35 procent från 1995 års nivå till år 2010.

Endast miljövänliga färger och andra produkter används för fritidsbåtvård senast år 2010.

Uppsala har som mål att: "År 2010 ska fisk i länets sjöar innehålla mindre än 0,5 mg kvicksilver/kg fiskkött". Västerbotten har formulerat ett mål om att senast 2005 upprätta en positivlista ("grönlista") över sjöar större än 1 ha som har låga halter av kvicksilver och cesium i fisk (enligt Naturvårdsverkets bedömningsgrunder och under tillämpade riktvärden). Västmanland vill att "Länets recipienter skall skyddas från förorenat dagvatten" och att "Säkerheten vid kemikaliehanteringen skall öka för att minimera antalet och följderna av allvarliga kemikalieolyckor i länet".

Slutsatser

Eftersom Giftfri miljö är ett svårt mål att arbeta med är varje steg i rätt riktning viktigt oavsett hur långt mot målet det bär! Om de egna mål och åtgärder som länen presenterar nås och genomförs är det ett viktigt steg för arbetet. Det är dock osäkert om regionala målformuleringar egentligen tar den del av ansvaret för att nå de nationella målen som är rimligt. Det beror på att regionala målformuleringar i vissa län inte täcker och stödjer nationella mål. Detta kan dock i viss mån repareras i åtgärdsarbetet med åtgärder som täcker in skillnaden. Men så som de nationella målen är formulerade är de inte alla direkt relevanta ur ett regionalt perspektiv. Det regionala och lokala arbetet med kemikaliefrågor behöver utvecklas för att hantera det så som de nationella målen förutsätter och så att målen får en större regional relevans. Länen skulle kunna göra mer men man kan inte trola med knäna!

Delmålen anger den riktning som miljöarbetet bör bedrivas åt och för giftfri miljö anges en delvis annan riktning än hitintills varande. Det klassiska arbetet med att minska utsläpp av de klassiska miljögifterna ska givetvis fortsätta men intentionen är att förhållningssättet till kemikalier ska breddas och inrymma fler ämnen och emissionstyper. Har länen egentligen hängt med i den förändrade synen på kemikaliehanteringen i samhället som genomsyrar Giftfri miljö? Kanske inte alla län och inte riktigt så mycket som behövs för att kunna hantera den kommande EU-lagstiftningen är min bedömning när man granskar måldokumentet.

Det saknas i mångt och mycket allt för mycket bakomliggande information och kunskap på myndigheter och hos olika verksamheter för att ett hållbart kemika-

liearbete ska kunna bedrivas. Man vet inte vad det handlar om för ämnen och kunskapsbrister, var dessa finns och hur detta berör ens arbete. Man har ofta inte denna insyn och dialog med verksamhetsutövare av olika slag. För att man på länsstyrelser, kommuner och verksamhetsutövare ska kunna arbeta praktiskt för målens uppfyllnad behövs t.ex. kemikalieförteckningar som kan läsas ut på ämnesnivå, lättillgängligt informationsmaterial om vad som är särskilt farliga ämnen, och hur verktyg som PRIO kan användas.

Vid min analys av hur länsstyrelserna har angripit målen utgår jag från min övertygelse om att man på regional nivå kan tolka delmålen och hitta åtgärder som styrker det nationella målet genom att t. ex skapa en efterfrågan på kunskap underifrån eller att informera om och efterfråga riktvärden. Trots att dessa mål inte i dagsläget kanske direkt kan appliceras på regional nivå. Jag är övertygad om att man kan göra mer på den regionala och lokala nivån trots resursbrister och olika käppar i hjulet men det gäller att hitta de mest tids- och kostnadseffektiva sätten och här behöver vi hjälpas åt med att hitta rätt verktyg och information.

Varken kemikaliestrategin för en giftfri miljö eller underlag till fördjupad utvärdering av miljö kvalitetsmålet giftfri miljö ger tillräcklig vägledning till länen om regionala åtgärder eller hjälp till tolkningar av de nationella delmålen ur ett regionalt perspektiv i tillräckligt hög grad. Detta hade nog underlättat arbetet på länen mycket. Man kan jämföra med de mål som formulerats för förorenad mark där det syns att detta område är lätt att bryta ner och regionalisera så att länen kan dra sitt strå till stacken.

Miljömålsarbetet på regional nivå handlar mer om att hjälpa till att prioritera arbetet med miljö i en svårt tid- och resursbegränsad verksamhet än att analysera och rätta till de brister som finns i systemet och hur vi jobbar rent praktiskt med frågorna. Man kan möjligen sätta mål som är svåra att infria men att föreslå andra åtgärder än vad man har mandat för och man tror kan hittas tid och finansiering till är tuffare. För giftfri miljö är det extra knepigt att vara offensiv, mest pga. områdets komplexitet men också för att många åtgärder som kan göras på det regionala och lokala planet ligger inom en annan central myndighets verksamhetsområde. Det är viktigt att KemI och Naturvårdsverket hittar ett bra sätt att samverka i det kemiska gränsområdet så att det som faller mellan stolarna inte kraschlandar på regionala och lokala myndigheters bord. Till exempel i frågor om riskbedömning av användning i ett miljökemiskt perspektiv jämfört med kemikaliebrukens märkning och förvaring.

Det är viktigt att mål, åtgärder och uppföljning på regional nivå utvärderas som en helhet när miljömålsarbetet nått längre. Vilka åtgärder är mest effektiva för måluppfyllnad på kort och lång sikt? Vilka är de största bristerna för att kunna genomdriva målen? Vilka anpassningar, omformuleringar och fortsatta preciseringar behöver göras? Behövs det omprioriteringar och hur ska dessa motiveras? För ett så svårt miljömål som Giftfri miljö är det extra viktigt att miljömålsmyndigheten KemI aktivt kommunicerar med och deltar i lärens arbete så att man får den vägledning som behövs. Denna rapport är ett första steg att uppnå detta och min förhoppning är att den ska kunna användas med behållning av både länen och miljömålsmyndigheterna.

Bilagor

Bilaga 1: Tabell över länens olika måltyper

Bilaga 2: Enkätmall

Bilaga 3: Tabell över länens mål

Bilaga 1: Tabell över länen typer av mål. Länen indelade i sex grupper efter hur förändrade länets mål är från de nationella delmålen till eget formulerade mål. Hur många mål av de nationella målen oförändrade (antal), eller något ändrade eller med tillägg (*antal*), eller egna mål (*antal*) redovisas för varje län inom parantes. Även hur länets delmål motsvarar omfattningen i de nationella målen redovisas för varje län som ett – (mindre omfattning), 0 (motsvarande) och + (mer omfattande).

Bara nationella delmål (<u>antal</u>) Omfattning jmf med nationella intentioner - 0 +	Nationella delmål (<u>antal</u> :) - lite ändrade eller tillägg och regionaliserade (: antal)	I huvudsak nationella delmål (<u>antal</u> :) + tillägg av egna regionala mål (: <i>antal</i>)	I huvudsak nationella delmål ändrade och regionaliserade (antal:) + tillägg av egna mål (: <i>antal</i>)	I huvudsak egna regionala mål - tolkning av n.d. intentioner (<i>antal</i>)	Bara egna regionala mål - utan n.d. bredd (<i>antal</i>)
	Blekinge (<u>4</u> : 2) +	Jönköping (<u>5</u> : 3: 2) +	Södermanland (<u>5</u> : 2) +	Skåne (<u>2</u> : 5) +	Gävleborg (3) -
	Kalmar (<u>4</u> : 2) +	Västmanland (<u>3</u> : 3: 3) +	Västerbotten (<u>2</u> : 3 : 1) 0	Värmland (<u>2</u> : 10) 0	Jämtland (6) -
	Dalarna (<u>4</u> : 2) 0	Norrboten (<u>3</u> : 1: 1) -	Kronoberg (3 : 3) -	Örebro (2: 2) -	Stockholm 2000 (6) -
	V. Götaland (<u>4</u> : 2) 0		Gotland (3: 1) -	Östergötland (3 : 2) -	Stockholm (10) -
				Halland (2 : 3) -	Uppsala (1 FO : 5) -
					Västernorrland (2 FO: 4) -

Bilaga 2.

Utvärdering av regionala mål under Giftfri miljö – intervju med utvalda länsstyrelser

Länsstyrelse:

Kontaktperson:

Typ av regionalisering: (mina noteringar)

- 1) Varför har länsstyrelsen valt att regionalisera målen på detta sätt? Är det några generella utgångspunkter som styr? Val av metod eller annat i länsstyrelsens arbete?
 - a) Är Giftfrimiljö prioriterat i miljömålsarbetet på något sätt?
 - b) Beror skillnader från nationella delmål på yttre faktorer i länet? (som naturtyp, storstadslän etc.)
 - c) Beror det på olika metoder, resurser, ambitioner eller andra förhållanden i länsstyrelsen eget arbete?
 - d) Har några personer eller någon grupp dominerat och präglat utformningen av regionaliseringen?
 - e) Beror resultatet på hur mycket personal från myndigheter dominerat arbetet? Regionala respektive lokala? Hur mycket har allmänhet och näringsliv varit inblandande – setts som målgrupp?
 - f) Beror skillnader på hur man har arbetat – hur långt man tänkt på möjliga åtgärder redan vid formulering av målen och hur detta sedan ska kunna följas upp?
 - g) Är det formuleringen av miljömålen eller konkretiseringen av åtgärderna som är viktigare för att regionalisera arbetet för en Giftfri miljö?
- 2) Är länsstyrelsen, kommuner, näringsliv, allmänhet hitintills nöjda med de regionala målen? Eller är det något man skulle vilja ändra på?
- 3) Hade man önskat mer stöd från miljömålsansvarig myndighet i arbetet? Hjälp med tolkning och konkretisering av mål? Har underlagsmaterialet varit bra?
- 4) Hur mycket har man studerat arbetet i andra län? Hade mer samverkan mellan län för att hitta regionala formuleringar varit bra?

Bilaga 3: Länens miljömål för Giftfri miljö. Sidan 1 av 22

Blekinge - K		
<i>Miljökvalitetsmålet</i>	<i>Generationsmålen</i>	
Ej belyst		
<i>Nationellt delmål</i>	<i>Regionalt delmål – tillägg eller omformulering</i>	<i>Regionalt delmål – egen formulering</i>
K-1. Kunskap om kemiska ämnens miljö- och hälsoegenskaper (1)		
K-2. Miljö- och hälsoinformation om varor (2)		
K-3. Utfasning av särskilt farliga ämnen (3)		
K-4. Fortlöpande minskning av hälso- och miljöriskerna med kemikalier (4)	+ För Blekinges del innebär målet bl.a. att det inte skall finnas några bekämpningsmedelsrester i yt- eller grundvatten.	
K-5. Riktvärden för miljö kvalitet (5)		
		<p>K-6. Sanering av förorenade områden (6)</p> <p>Branscher:</p> <p>6.1 Till utgången av år 2005 skall det arbete med identifiering och inventering enligt MIFO fas 1 av förorenade områden, som Naturvårdsverket anger och lämnar bidrag till, utföras. ¹⁾</p> <p>6.2 Till utgången av år 2005 skall minst 8 objekt, som det helt eller delvis saknas ansvarig för och som inventerats och därigenom prioriterats högt, vara undersökta och riskklassade enligt MIFO fas 2 och vid behov riskbedömda med hänsyn till markanvändningen.</p> <p>²⁾</p> <p>6.3 I de fall undersökningar visar att efterbehandlingsbehov (saneringsbehov) finns och huvudman för efterbehandlingen kan utses, skall uppdraget lämnas senast under 2005.</p> <p>6.4 Senast år 2005 skall information (t.ex. GIS-baserad) som omfattar identifierade och inventerade objekt och som pekar ut möjliga förorenade områden, alternativt anger riskklass, finnas upprättad och vara allmänt tillgänglig.</p> <p>Kommunala deponier:</p> <p>6.5 Till utgången av år 2005 skall alla nedlagda deponier, som kommunerna är efterbehandlingsansvariga för och som misstänks innehålla eller ha orsakat betydelsefulla föroreningar, vara identifierade samt inventerade och riskklassade enligt MIFO fas 1.</p> <p>6.6 Senast år 2005 skall arbetet med undersökningar av deponierna ha påbörjats.</p>

Bilaga 3: Länens miljömål för Giftfri miljö. Sidan 2 av 22

Dalarna - W		
Miljökvalitetsmålet	Generationsmålen	
	1. Halterna av ämnen som förekommer naturligt i miljön är nära bakgrunds nivåerna.	Tillägg för Dalarna: I omgivningen till gruvområden förekommer metaller i så låga halter att de inte innebär risk för människors hälsa eller miljön.
	2. Halterna av naturfrämmande ämnen i miljön är nära noll.	
	3. Den sammanlagda exponeringen i arbetsmiljö, yttre miljö och inomhusmiljö för särskilt farliga ämnen är nära noll och för övriga kemiska ämnen inte skadlig för människor.	
	4. Förorenade områden är undersökta och vid behov åtgärdade.	Tillägg för Dalarna: Vid beslut om åtgärder i gruvområden tas särskild hänsyn till kulturhistoriska värden.
Nationellt delmål	Regionalt delmål – tillägg eller omformulering	Regionalt delmål – egen formulering
W - 1. Kunskap om kemiska ämnens hälso- och miljöegenskaper (1)	Tillägg.. i Dalarna ska ...	
W - 2. Miljö- och hälsoinformation om varor (2)	Tillägg... i Dalarna ska ...	
W - 3. Utfasning av särskilt farliga ämnen (3)	Tillägg... i Dalarna ska ...	
	W - 4. Fortlöpande minskning av hälso- och miljöriskerna med kemikalier (4) <u>I Dalarna ska</u> hälso- och miljöriskerna vid framställning och <u>hantering</u> av kemiska ämnen minska fortlöpande fram till år 2010 enligt indikatorer och nyckeltal som ska fastställas av berörda myndigheter. Under samma tid ska förekomsten och användningen av kemiska ämnen som försvårar återvinning av material minska. Delmålet avser ämnen som inte omfattas av delmål 3.	
W - 5. Riktvärden för miljö kvalitet (5)	Tillägg... i Dalarna ska ...	
	W - 6. Förorenade områden (6) Förorenade områden i Dalarna ska vara identifierade och för minst sex av de områden som är mest prioriterade i länet med avseende på riskerna för människors hälsa och miljön ska arbetet med sanering och efterbehandling ha påbörjats senast år 2005. Minst tre av de områden där arbete påbörjats ska dessutom vara åtgärdade. + Vid sanering och efterbehandling av förorenade områden ska kulturmiljövärden särskilt beaktas.	

Bilaga 3: Länens miljömål för Giftfri miljö. Sidan 3 av 22

Gotland - I		
Miljö kvalitetsmålet	Generationsmålen	
Nationellt delmål	Regionalt delmål – tillägg eller omformulering	Regionalt delmål – egen formulering
I – 1. Utfasning av särskilt farliga ämnen (3)	Tidsangivelserna i styckena något omformulerade: <i>Nyproducerade varor ska så långt det är möjligt vara fria från kvicksilver, samt senast år 2010 från kadmium och bly.</i>	
I – 2. Riskminskning (4)	Liten ändring: Delmålet avser ämnen som inte omfattas av <u>ovanstående</u> delmål.	
		I – 3. Bekämpningsmedelsrester Senast år 2010 ska förekomsten av bekämpningsmedel och deras nedbrytningsprodukter som riktvärde för enstaka prov inte överstiga 0,1 ug/l för enskilt ämne och 0,5 ug/l för totalhalt i sjöar och vattendrag. Senast år 2010 ska kemiska bekämpningsmedel eller deras nedbrytningsprodukter som riktvärde för enstaka prov inte överstiga 0,025 ug/l i grundvattnet.
	I – 4. Sanering Senast år 2005 ska förorenade områden vara identifierade på Gotland. Senast år 2005 ska också arbetet med sanering och efterbehandling ha påbörjats på minst 5 områden med de högsta riskerna för människors hälsa och miljön (riskklass 1 och 2) och minst 2 vara åtgärdade.	

Bilaga 3: Länens miljömål för Giftfri miljö. Sidan 4 av 22

Gävleborg - X		
Miljö kvalitetsmålet	Generationsmålen	
samma		
Nationellt delmål	Regionalt delmål – tillägg eller omformulering	Regionalt delmål – egen formulering
		X - 1. 2010 skall cancerframkallande, arvsmassepåverkande, fortplantningsstörande, långlivade och bioackumulerande ämnen samt metaller som kvicksilver, kadmium och bly enbart användas vid nytillverkning av varor eller i produktionsprocesser, där miljömässigt bättre alternativ saknas.
		X - 2. 2010 skall hanteringen och användningen av kemiska ämnen och produkter, inom industri, areella näringar och hushåll, ske på ett sådant sätt att halterna i omgivningen inte ökar.
		X - 3. 2005 skall saneringsåtgärder vara påbörjade vid minst två prioriterade förorenade områden.

Halland - N		
Miljö kvalitetsmålet	Generationsmålen	
samma	samma	
Nationellt delmål	Regionalt delmål – tillägg eller omformulering	Regionalt delmål – egen formulering
N-1. Miljö- och hälsoinformation om varor (2)		
N -2. Utfasning av särskilt farliga ämnen (3)		
		N - 3. År 2020 uppgår kvicksilverhalten i avloppsslam till högst 0,5 mg/kg TS (torrs substans).
		N - 4. Förorenade områden är identifierade samt undersökta och minst 30 % av områdena av riskklass mycket stor och stor är åtgärdade senast år 2010.
		N - 5. Ökad kunskap i alla led från producent till konsument om ämnen som medför miljö- och hälsorisker och återfinns i konsumentprodukter samt i samhället i övrigt.

Bilaga 3: Länens miljömål för Giftfri miljö. Sidan 5 av 22

Jämtland - Z		
<i>Miljökvalitetsmålet</i>	<i>Generationsmålen</i>	
<i>Nationellt delmål</i>	<i>Regionalt delmål – tillägg eller omformulering</i>	<i>Regionalt delmål – egen formulering</i>
		Z -1. Hanteringen av kemiska produkter inom länet skall kartläggas.
		Z - 2. Material och materialsystem med lägsta möjliga hälso- och miljöbelastning ska användas vid all ny-, om- och tillbyggnad.
		Z - 3. Jämtland ska ha en länspolicy för PCB-sanering i byggnader.
		Z - 4. Undersökning om livsmedel inom länet kan innehålla höga halter av hälso- och miljöfarliga ämnen. Förekomst av miljö- och hälsofarliga ämnen i slam, avloppsvatten, dagvatten, lakvatten och kompost ska undersökas.
		Z - 5. Nätverk och informationssystem för att förbättra informationen kring miljö- och hälsofrågor skall utvecklas.
		Z - 6. Efterbehandlingsåtgärder ska ha påbörjats vid minst 30 % av de förorenade områden som prioriterats med avseende på risker för människors hälsa och miljön
Jönköping – F		
<i>Miljökvalitetsmålet</i>	<i>Generationsmålen</i>	
samma	samma	
<i>Nationellt delmål</i>	<i>Regionalt delmål – tillägg eller omformulering</i>	<i>Regionalt delmål – egen formulering</i>
F - 1. Kunskap om kemiska ämnens hälso- och miljöegenskaper (1)		
F - 2. Miljö- och hälsoinformation om varor (2)		
F - 3. Utfasning av särskilt farliga ämnen (3)		
F - 4. Riskminskning (4)		
F - 5. Riktvärden för miljö kvalitet (5)		

Bilaga 3: Länens miljömål för Giftfri miljö. Sidan 6 av 22

		<p>F - 6. Senast 2005 ska de förorenade områdena i Jönköpings län ha identifierats och blivit föremål för kart- och arkivstudier samt ha riskklassats enligt MIFO fas 1 (metodik för Inventering av Förorenade Områden, Naturvårdsverkets rapport 4918). (6) <i>Kommentar:</i> Målet avser alla förorenade områden med undantag för kommunala deponier, försvarets och oljeindustrins objekt (SPIMFAB) där målet huvudsakligen avser identifiering.</p>
		<p>F - 7. För 30 % av de förorenade områdena i riskklass 1 (mycket stor) och riskklass 2 (stor) gäller att undersökningar (minst MIFO fas 2) och / eller åtgärder ska vara påbörjade senast år 2010 (med utgångsår 2000). (6) <i>Kommentar: Delmålet avser samtliga förorenade områden i länet, d.v.s. både projekt som finansieras med statliga medel och lokala medel.</i></p>
		<p>F - 8. För 10 av de mest prioriterade förorenade områdena (tillhörande främst riskklass 1) ska arbetet med efterbehandlingsåtgärder ha påbörjats senast år 2005. Minst 7 av de områden där arbetet påbörjats ska dessutom vara åtgärdade senast år 2005 (med utgångsår 2000). (6) <i>Kommentar: Delmålet avser i första hand områden som finansieras med statliga medel.</i></p>
		<p>F - 9. Senast år 2010 ska enskilda substanser från bekämpningsmedel eller dess nedbrytningsprodukter i dricksvatten ej förekomma i halter över 0,05 µg/l och totalhalten av bekämpningsmedel och dess nedbrytningsprodukter ska ej överskrida 0,15 µg/l. I råvatten, yt- eller grundvatten ska motsvarande halter som inte får överskridas vara 0,1 µg/l respektive 0,3 µg/l.</p>
		<p>F - 10. Senast år 2010 ska spillavloppsvatten vara av sådan kvalitet, avseende ämnen som har negativ inverkan på människors hälsa och miljön, att spridning av avloppsslam på åkermark är möjlig.</p>

Bilaga 3: Länens miljömål för Giftfri miljö. Sidan 7 av 22

Kalmar - H		
<i>Miljökvalitetsmålet</i>	<i>Generationsmålen</i>	
samma	samma	
<i>Nationellt delmål</i>	<i>Regionalt delmål – tillägg eller omformulering</i>	<i>Regionalt delmål – egen formulering</i>
H - 1. Kunskap om kemiska ämnens hälso- och miljöegenskaper (1)		
H - 2. Miljö- och hälsoinformation om varor (2)		
H - 3. Utfasning av särskilt farliga ämnen (3)	<p>+ Vid rivning av byggnader och andra fasta anläggningar skall särskilt farliga ämnen med de egenskaper som anges i nationella delmål inklusive kvicksilver, kadmium och bly, tas omhand så att spridning till miljön förhindras. Senast år 2005 skall kommunerna i Kalmar län ha väl fungerande rutiner för tillsyn och uppföljning av rivningsärenden. Det innebär att:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Enhetliga riktlinjer för handläggning och granskning av rivningsanmälningar och rivningsplaner finns. • Årlig statistik samlas in över särskilt farliga kemiska ämnen och varor som uppkommit i samband med rivning av byggnader och anläggningar. • Information och utbildning ges till fastighetsbolag, rivningsentreprenörer och andra berörda. 	
H - 4. Riskminskning (4)		
H - 5. Riktvärden för miljö kvalitet (5)		
	<p>H - 6. Förorenade områden i Kalmar län ska vara identifierade senast 2005. För minst 10 av de områden som är mest prioriterade med avseende på riskerna för människors hälsa och för miljön, ska arbetet med sanering och efterbehandling ha påbörjats och 5 vara åtgärdade senast 2005. För ytterligare minst 10 av de områden som är mest prioriterade med avseende på riskerna för människors hälsa och för miljön, ska arbetet med sanering och efterbehandling ha påbörjats och 5 vara åtgärdade senast 2010. <u>Senast 2010 skall samtliga kommuner ha beaktat kända förorenade områden i översiktsplaneringen.</u> Senast 2020 skall Kalmar läns 30 högst prioriterade förorenade områden vara åtgärdade. (6)</p>	

Bilaga 3: Länens miljömål för Giftfri miljö. Sidan 8 av 22

Kronoberg - G		
<i>Miljö kvalitetsmålet</i>	<i>Generationsmålen</i>	
	Samma	
<i>Nationellt delmål</i>	<i>Regionalt delmål – tillägg eller omformulering</i>	<i>Regionalt delmål – egen formulering</i>
G - 1. Utfasning av särskilt farliga ämnen (3)	.	G -1.1 Slammet från alla kommunala reningsverken i länet ska ha halter av långlivade och bioackumulerande kemiska ämnen som ligger på en betryggande marginal (50 %) under de gällande rekommendationer/gränsvärden senast år 2010. (Detta gäller bl.a. metallerna bly, kadmium och kvicksilver) G -1.2 Miljöbelastningen från, i första hand oanvända, läkemedel skall minska.
G - 2. Riskminskning (4)		
G - 3. Förorenade områden (6)	G - 3.1 Kronoberg läns förorenade områden ska vara identifierade senast år 2005. G - 3.2 Förorenade områden av betydelse införs i kommunernas översiktsplaner och/eller detaljplaner, efter hand som de identifieras. G - 3.3 För fem av nio förorenade områden, som ligger på det regionala programmets prioriteringslista, ska saneringsinsatser ha påbörjats senast år 2005. Två av dessa skall då dessutom vara sanerade.	G - 6.4 PCB i byggmaterialet i länets befintliga byggnader ska ha inventerats och vid behov åtgärdats senast år 2006.

Bilaga 3: Länens miljömål för Giftfri miljö. Sidan 9 av 22

Norrbottnen - BD		
<i>Miljö kvalitetsmålet</i>	<i>Generationsmålen</i>	
<i>Nationellt delmål</i>	<i>Regionalt delmål – tillägg eller omformulering</i>	<i>Regionalt delmål – egen formulering</i>
BD - 1. Miljö- och hälsoinformation om varor (2)		
BD – 2. Utfasning av särskilt farliga ämnen (3)		
BD - 3. Riskminskning (4)		
	BD – 4. Förorenade områden ska vara identifierade och för minst 12 av de områden som är mest prioriterade med avseende på riskerna för människors hälsa och miljön ska arbetet med sanering och efterbehandling ha påbörjats senast år 2005. Minst 6 av de områden där arbete påbörjats ska dessutom vara åtgärdade.* (6) * Delmålet avser objekt som finansieras helt eller delvis med statliga bidrag.	
		BD - 5. Senast år 2005 ska länets betydande utsläppskällor av miljögifter vara identifierade och deras utsläpp ska vara kända till art och mängd. Senast år 2010 ska åtgärder för att minska utsläppen vara fastlagda och påbörjade för de mest betydande källorna.

Bilaga 3: Länens miljömål för Giftfri miljö. Sidan 10 av 22

Skåne - M		
<i>Miljö kvalitetsmålet</i>	<i>Generationsmålen</i>	
<i>Nationellt delmål</i>	<i>Regionalt delmål – tillägg eller omformulering</i>	<i>Regionalt delmål – egen formulering</i>
		M - 1. År 2010 skall kunskapen om halter av särskilt farliga ämnen (definierade i SOU 2000:53: Varor utan faror samt i delmål 3) i Skånes naturmiljö och dess negativa effekter på ekosystem eller arter ha ökat.
		M - 2. År 2006 skall länets samtliga kommuner ha antagit och infört en strategi för miljöanpassad upphandling som prioriterar inköp av miljöanpassade varor och tjänster och utesluter användning av ämnen som omfattas av kemikaliestrategins gällande begränsningar.
M - 3. Utfasning av särskilt farliga ämnen (3)	+ Delmålet innebär för Skåne att bland annat tillstånds- och tillsynsmyndigheter till år 2004 i beslutsprocessen tillser att avvecklingen av ovanstående ämnen påbörjas.	
		M - 4. Det skall utöver tillförsel via luften inte ske någon nettotillförsel av kadmium till jordbruksmarken i Skåne.
		M - 5. Senast år 2015 skall förekomsten av kemiska bekämpningsmedel och deras nedbrytningsprodukter vara nära noll i Skånes sjöar och vattendrag och vara så låga att växter, djur eller människors hälsa inte skadas. Kemiska bekämpningsmedel eller deras nedbrytningsprodukter som används från år 2003 och framåt bör inte kunna påvisas i grundvatten i Skåne.
	M - 6. Det nationella delmålet om förorenad mark innebär för Skåne att förorenade områden skall vara identifierade och riskklassade senast 2005. Sanering och efterbehandling av sju områden i riskklass 1 och 2 skall ha påbörjats senast 2005. Minst tre områden skall vara slutligt efterbehandlade vid utgången av 2005. (6)	
		M - 7. Senast år 2010 bör minst 15 procent av den odlade arealen vara ekologiskt odlad och försäljningen av ekologiska varor bör ha ökat i motsvarande grad.

Bilaga 3: Länens miljömål för Giftfri miljö. Sidan 11 av 22

Stockholm 2000 - AB		
<i>Miljö kvalitetsmålet</i>	<i>Generationsmålen</i>	
<i>Nationellt delmål</i>	<i>Regionalt delmål – tillägg eller omformulering</i>	<i>Regionalt delmål – egen formulering</i>
		AB - a. Den av människor orsakade tillförseln av metaller och organiska miljögifter i tätortsmarken och de urbant påverkade sjöarnas och kustvattnens bottensediment ger inte upphov till giftiga mark- och bottenmiljöer för de växter och djur som normalt hör hemma där.
		AB - b. Halterna av organiska miljögifter i vattenmiljön är så låga att rovfisk, säl, havsörn och andra djur högt upp i näringsväven utan risk för sjukdom och fortplantningsstörningar kan leva på sina naturliga bytesdjur.
		AB - c. Andelen miljömässigt riktigt omhändertaget kvicksilver, PCB och andra miljöfarliga ämnen från ombyggnad och rivning ökar påtagligt.
		AB – d. Kvicksilverhalten i fisk överstiger inte 0,5 milligram per kilo på lång sikt.
		AB - e. Tillförseln av kadmium (som bland annat förekommer som förorening i handelsgödsel och slam) till jordbruksmark hålls så låg att metallen inte långsiktigt lagras i jordbruksmarken.
		AB – f. Bly i skjutvallar förhindras läcka till angränsande mark- och vattenområden.
Stockholm Remiss 2004		
<i>Miljö kvalitetsmålet</i>	<i>Generationsmålen</i>	
Samma?	Samma?	
<i>Nationellt delmål</i>	<i>Regionalt delmål – tillägg eller omformulering</i>	<i>Regionalt delmål – egen formulering</i>
		AB – 1. Andelen miljömärkta varor och tjänster av den totala offentliga upphandlingen i länet ska öka med fem procent per år.
		AB – 2. Mängden miljömässigt riktigt omhändertaget kvicksilver, PCB och andra miljöfarliga ämnen från ombyggnad och rivning har ökat senast år 2010 jämfört med år 2004.
		AB – 3. Utsläppen av bly, kadmium respektive kvicksilver till

Bilaga 3: Länens miljömål för Giftfri miljö. Sidan 12 av 22

		vatten i Stockholms län ska minska med 70 procent från 1995 års nivå till år 2010.
		AB - 4. Slam från länets kommunala avloppsreningsverk ska vara av den kvaliteten att det kan läggas på åkermark.
		AB - 5. Andelen miljöbränsle som säljs i länet ska senast år 2010 ha ökat med tio procent jämfört med år 2004.
		AB - 6. All matfisk som fångas i Stockholms län ska senast år 2010 vara tjanlig som människoföda.
		AB - 7. Länet kommunala vattentäkter ska senast år 2010 vara fria från bekämpningsmedel, organiska miljögifter, läkemedel och hormoner.
		AB - 8. Samtliga förorenade områden i länet som innebär akuta risker vid direktexponering eller som hotar betydelsefulla vattentäkter eller värdefulla naturområden ska senast år 2010 vara utredda och vid behov åtgärdade.
		AB - 9. De totala utsläppen av koppar till vatten i Stockholms län ska minska med 35 procent från 1995 års nivå till år 2010.
		AB - 10. Endast miljövänliga färger och andra produkter används för fritidsbåtvård senast år 2010.

Södermanland – D		
Miljö kvalitetsmålet	Generationsmålen	
	samma	
Nationellt delmål	Regionalt delmål – tillägg eller omformulering	Regionalt delmål – egen formulering
	D - 1: Kunskap om kemiska ämnens hälso- och miljöegenskaper (2010) Senast år 2010 ska det finnas uppgifter om egenskaperna hos alla avsiktligt framställda eller utvunna kemiska ämnen som tillverkas och importeras i Södermanlands län. (1)	
	D - 2: Miljö- och hälsoinformation om varor (2010) Senast år 2010 ska varor som tillverkas, saluhålls eller på annat sätt hanteras i Södermanlands län vara försedda med hälso- och miljöinformation om de kända farliga ämnen som ingår. Med varor avses såväl kemiska produkter som varor av annat slag. (2)	
	D - 3: Utfasning av särskilt farliga ämnen (2003-2015) I fråga om utfasning av farliga ämnen ska följande gälla: nyproducerade varor som tillverkas, saluhålls eller på annat sätt hanteras i Södermanlands län ska så långt det är möjligt vara fria från: I övrigt samma lydelse som nationellt mål förutom specificering ”.. i produktionsprocesser inom Södermanlands län...”	
	D - 4: Fortlöpande minskning av hälso- och miljöriskerna med kemikalier (2010) <ul style="list-style-type: none"> • Hälso- och miljöriskerna vid framställning och användning av kemiska ämnen ska minska fortlöpande inom Södermanlands län fram till 2010. • Förekomsten och användningen av kemiska ämnen som försvårar återvinning av material ska minska fram till 2010. • <u>Användningen av bekämpningsmedel ska minska till 2010 jämfört med år 2000.</u> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Halterna av bekämpningsmedelsrester i grund- och ytvatten är nära noll.</u> 	
		D - 5: Ökning av kunskapen om flöden och förekomst av kemikalier (2005)

Bilaga 3: Länens miljömål för Giftfri miljö. Sidan 14 av 22

		I Södermanlands län finns en god kunskap hos myndigheter, berörda organisationer och företag vilka kemiska ämnen, kemiska produkter och övriga varor som hanteras i länet samt vilken direkt och indirekt negativ hälso- och miljöpåverkan de kan ge eller har gett upphov till.
		D - 6: Ökad medvetenhet om farorna samt aktiv riskminskning (2010) I Södermanlands län finns god medvetenhet hos myndigheter, företag, berörda organisationer, konsumenter och privatpersoner om de faror som finns med hantering av kemiska produkter och varor som innehåller kemiska produkter. Minskning av riskerna för negativa hälso- och miljöeffekter av sådan hantering sker medvetet och fortlöpande.
	D - 7: Förorenade områden (2005) (6) Förorenade områden inom Södermanlands län ska vara identifierade, och inom minst 5 av de områden som är mest prioriterade med avseende på riskerna för människors hälsa och miljön ska arbetet med sanering och efterbehandling ha påbörjats senast år 2005. Minst 3 av de områden där arbete påbörjats ska dessutom vara åtgärdade. <u>År 2005 ska de 600 mest misstänkta områdena vara riskklassade.</u>	

Bilaga 3: Länens miljömål för Giftfri miljö. Sidan 15 av 22

Uppsala - C		
Miljö kvalitetsmålet	Generationsmålen	
Samma?	Samma?	
Nationellt delmål	Regionalt delmål – tillägg eller omformulering	Regionalt delmål – egen formulering
		C - 1. Slam från avloppsreningsverk skall uppfylla den s.k. ”slamöverenskommelsens” kriterier för att kunna användas för jordbruksändamål, även innefattande lokalt omhändertagande och användande, senast år 2005.
		C - 2. År 2010 ska halterna av tungmetaller, främst kadmium, samt persistenta organiska miljögifter i jordbruksmark inte ha ökat jämfört med 1996 års nivåer.
		C - 3. År 2010 ska fisk i länets sjöar innehålla mindre än 0,5 mg kvicksilver/kg fiskkött.
		C - 4. Bekämpningsmedelsrester ska inte förekomma i ytvatten och grundvatten från år 2005 respektive år 2010.
		C - 5. Antalet miljöcertifierade företag och offentliga verksamheter är minst 100 stycken år 2005. Antalet produkter och tjänster som har certifierade miljövarudeklarationer är minst 10 stycken år 2005. (Utgångssiffror för augusti 2001 är 30 st. företag med Emas eller ISO 14001 certifiering samt två företag som har certifierad miljövarudeklaration).
	C - 6. År 2005 ska inventeringen av förorenade områden i länet vara klar och för minst 10 av de områden som är mest prioriterade med avseende på riskerna för människors hälsa och miljö ska arbetet med sanering och efterbehandling ha påbörjats. För minst 5 av områdena ska åtgärderna vara slutförda. (6)	

Värmland – S		
<i>Miljökvalitetsmålet</i>	<i>Generationsmålen</i>	
<i>Nationellt delmål</i>	<i>Regionalt delmål – tillägg eller omformulering</i>	<i>Regionalt delmål – egen formulering</i>
	S -1. Kunskap om kemiska ämnens hälso- och miljöegenskaper (2010). Länsstyrelsen skall i samverkan med Region Värmland och Karlstads Universitet skapa nätverk för att sprida information om den nya kunskap som tas fram nationellt och internationellt. (1)	
	S - 2. Miljö- och hälsoinformation om varor (2010). Länsstyrelsen skall senast till 2005 upprätta lista över de varor som är av särskilt intresse för Värmland. Utifrån listan skall det sedan ske en bred information om de hälsoaspekter som finns knutet till användningen av de utvalda varorna. (2)	
S - 3. Utfasning av särskilt farliga ämnen (2003-2015). (Målet är specificerat enligt 3.1 - 3.3 nedan)		S - 3.1 Länsstyrelsen skall med början år 2004 ta fram statistik över särskilt farliga ämnen som hanteras i länet. I samband med prövning av tillstånd ska med början 2004 utfasning/ersättning av farliga kemikalierna påbörjas. S - 3.2 En uppföljning av kvicksilverkampanjen ska genomföras under 2005 för att identifiera och kunna omhänderta kvarvarande kvicksilver i omlopp i samhället. S - 3.3 Länsstyrelsen skall i samverkan med kommuner, byggtreprenörer, fastighetsägare med flera till senast år 2006 ha tagit fram en policy för PCB-sanering i byggnader.
S - 4. Riskminskning		
	S - 5. Förorenade områden (2005) (6) (Målet är specificerat enligt 5.1 - 5.4 nedan) S - 5.1 Identifieringen av förorenade områden ska vara klar senast vid utgången av 2005. Vid denna tidpunkt ska även för alla objekt i riskklass 1: inventeringen vara slutförd, ansvarsfrågan vara utredd och ärendet vara kommunicerat med fastighetsägaren. S - 5.2 Åtgärder ska påbörjas på ytterligare tre till fyra objekt i riskklass 1 före utgången av 2005 om statliga medel tilldelas.	S - 5.3 Förorenade områden skall åtgärdas så att markanvändning kan ske utan restriktioner för avsett ändamål. S - 5.4 Med statliga medel ska efter 2005 tre till tio undersökningar, beroende på omfattningen, och tre åtgärder vara igång varje år löpande. Vad gäller ansvariga verksamhetsutövare är målet att ha samma omfattning på det arbetet. Objekten väljs från listan över de 30 mest prioriterade i länet.

Bilaga 3: Länens miljömål för Giftfri miljö. Sidan 17 av 22

Västerbotten – AC		
Miljö kvalitetsmålet	Generationsmålen	
samma	Samma + Vid återvinning av varor och material tas farliga ämnen om hand och kan fasa ut från produktionskedjan.	
Nationellt delmål	Regionalt delmål – tillägg eller omformulering	Regionalt delmål – egen formulering
AC – 1. Kunskap om kemiska ämnens hälso- och miljöegenskaper (1)		
AC - 2. Miljö- och hälsoinformation om varor (2)	+ Senast år 2005 ska restprodukter som används i samhällsbyggandet miljövarudeklaras.	
AC - 3. Utfasning av särskilt farliga ämnen (3)	+ Senast år 2005 bör alla varor som tillverkas eller upphandlas i länet vara fria från bromerade flamskyddsmedel .	
AC - 4. Riskminskning		
	AC – 5. Förorenade områden (6) Före utgången av år 2005 ska förorenade områden i länet vara identifierade och för några av de mest prioriterade med avseende på riskerna för människors hälsa och miljön ska arbetet med sanering och efterbehandling ha påbörjats senast år 2005. Minst två av de områden där arbete påbörjats ska dessutom vara åtgärdade. <i>Regeringen avser att återkomma med fler delmål beträffande förorenade områden.</i>	
		AC – 6. Senast år 2005 ska en positiv lista ("grönlista") upprättas som omfattar minst 50 sjöar i länet större än 1 ha och med låga halter av kvicksilver och cesium i fisk (enligt Naturvårdsverkets bedömningsgrunder och under tillämpade riktvärden).

Västernorrland - Y		
Miljö kvalitetsmålet	Generationsmålen	
1. Miljögifter förorsakar inga skador på naturmiljön och naturprodukter från länet kan konsumeras utan inskränkningar eller kostrekommendationer.		
Nationellt delmål	Regionalt delmål – tillägg eller omformulering	Regionalt delmål – egen formulering
		Y – 1. Miljöledningssystem Senast 2010 arbetar minst 60 % av de anställda inom privat och offentlig sektor inom länet vid arbetsplatser som är certifierade enligt ISO 14001 eller motsvarande.
		Y – 2. Miljöanpassad upphandling Senast 2010 vägs, vid minst 75 % av all upphandling, inom stat, kommun och landsting och för hushåll och industri, miljöfrågorna in på ett medvetet och naturligt sätt tillsammans med pris, kvalitet etc.
		Y – 3. Avfall Mängden deponerat avfall ska minska med minst 50% senast 2005 räknat från 1994 års nivå. <i>Kommentar: För all hantering av avfall råder avfallshierarkin; återanvändning, återvinning, förbränning och i sista hand deponering.</i>
		Y – 4. Aska/slam Senast 2010 är all aska och slam klassad som återföringsbar resp. behandlingskrävande och kategorierna hanteras helt separat. Minst 50 % av den återföringsbara fraktionen nyttiggörs eller förs tillbaka till kretsloppen. Den behandlingskrävande fraktionen behandlas eller mellanlagras i avvaktan på behandling.
	Y – 5 och 6. Förorenade områden <ul style="list-style-type: none"> • Senast 2005 är alla förorenade områden inventerade och minst 15 av de mest prioriterade områdena undersökta, 8 av dem är dessutom åtgärdade. • Senast 2020 är samtliga förorenade områden undersökta och vid behov åtgärdade. (6) 	

Bilaga 3: Länens miljömål för Giftfri miljö. Sidan 19 av 22

Västmanland - U		
<i>Miljökvalitetsmålet</i>	<i>Generationsmålen</i>	
<i>Nationellt delmål</i>	<i>Regionalt delmål – tillägg eller omformulering</i>	<i>Regionalt delmål – egen formulering</i>
U – 1. Kunskap om kemiska ämnens hälso- och miljöegenskaper		
U - 2. Miljö- och hälsoinformation om varor		
U - 3. Utfasning av särskilt farliga ämnen		
U - 4. Riskminskning	+ att varor och kemiska produkter skall hanteras på ett sådant sätt att kemiska ämnena inte sprids till miljön.	
U - 5. Riktvärden	+ För de ämnen som hanteras i länet och där riktvärden finns framtagna skall uppmätta halter understiga riktvärdena.	
	<p>U - 6a. Förorenade områden är identifierade och inventerade för de områden som utgör stor och mycket stor risk, med avseende på riskerna för människors hälsa och miljön, samt arbetet med sanering och efterbehandling har påbörjats för några av dessa senast år 2005. Senast år 2010 skall minst 30 % av de områden som utgör stor och mycket stor risk vara undersökta och ha åtgärdats.</p> <p>U - 6b. Kunskaps- och planeringsunderlag från arbetet med förorenade områden inarbetas i Länsstyrelsens regionala underlagsmaterial (RUM) samt i kommunernas översiktsplaner.</p>	
		U - 7. Användningen av skadliga bekämpningsmedel och deras negativa hälso- och miljöeffekterna skall minska.
		U - 8. Länets recipienter skall skyddas från förorenat dagvatten.
		U - 9. Säkerheten vid kemikaliehanteringen skall öka för att minimera antalet och följderna av allvarliga kemikalieolyckor i länet.

Bilaga 3: Länens miljömål för Giftfri miljö. Sidan 20 av 22

Västra Götaland - O		
<i>Miljökvalitetsmålet</i>	<i>Generationsmålen</i>	
<i>Nationellt delmål</i>	<i>Regionalt delmål – tillägg eller omformulering</i>	<i>Regionalt delmål – egen formulering</i>
O - 1. Kunskap om kemiska ämnens hälso- och miljöegenskaper (1)		
O - 2. Miljö- och hälsoinformation om varor (2)		
O - 3. Utfasning av särskilt farliga ämnen (3)		
	O - 4. Riskminskning: Hälso- och miljöriskerna vid framställning och användning av kemiska ämnen skall minska fortlöpande fram till år 2010. Under samma tid skall förekomsten och användningen av kemiska ämnen som försvårar återvinning av material minska.	
O - 5. Riktvärden (5)		
	O - 6. Förorenade områden (6) Förorenade områden skall vara identifierade och av förorenade områden av riskklass ”mycket stor” och ”stor” är 30 procent översiktligt undersökta och 10 procent åtgärdade senast år 2005. I samtliga tio stycken mest prioriterade förorenade områden med avseende på riskerna för människors hälsa och miljön skall arbetet med sanering och efterbehandling ha påbörjats senast år 2005. Minst fem stycken av de områden där arbete påbörjats skall dessutom vara åtgärdade.	

Örebro - T		
<i>Miljö kvalitetsmålet</i>	<i>Generationsmålen</i>	
<i>Nationellt delmål</i>	<i>Regionalt delmål – tillägg eller omformulering</i>	<i>Regionalt delmål – egen formulering</i>
	<p>T - 1. I länets tillståndspliktiga miljöfarliga verksamheter (A + B) ska följande gälla med avseende på användning av farliga ämnen:</p> <p>Användning ska ha upphört senast år 2007 av:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Cancerframkallande (cancerogena) ämnen - Arvsmassepåverkande (mutagena) ämnen - Fortplantningsstörande (reproduktionstoxiska) ämnen - Kvicksilver - Nya organiska ämnen som är långlivade (persistenta) och bioackumulerande <p>Användning ska ha upphört senast år 2010 av:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Övriga organiska ämnen som är mycket långlivade - Övriga organiska ämnen som är mycket bioackumulerande - Kadmium - Bly <p>(3)</p>	
	<p>T - 2. Förorenade områden ska vara inventerade år 2005 och för minst 4 av de områden som är mest prioriterade med avseende på riskerna för människors hälsa och miljön ska arbetet med sanering och efterbehandling ha påbörjats senast år 2005.</p> <p><i>Kommentar: Målet skiljer sig från det nationella, genom att 4 prioriterade områden i länet valts ut från de 100 nationella som anges i det nationella målet. Inget regionalt mål om antal områden som ska vara åtgärdade, p.g.a. resursbrist.</i> (6)</p>	
		<p>T - 3. Samtliga länets kommuner ska senast år 2007 tillämpa gemensamma riktlinjer för utgående avloppsvatten från verksamheter anslutna till kommunala avloppsreningsverk.</p>
		<p>T - 4. Andelen fastigheter i länet som omfattas av hushållsnära insamling av farligt avfall ska öka med 50 procent till år 2008 jämfört med 2003 års nivå.</p>

Bilaga 3: Länens miljömål för Giftfri miljö. Sidan 22 av 22

Östergötland - E		
<i>Miljö kvalitetsmålet</i>	<i>Generationsmålen</i>	
samma		
<i>Nationellt delmål</i>	<i>Regionalt delmål – tillägg eller omformulering</i>	<i>Regionalt delmål – egen formulering</i>
E - 1. 2010 ska varor vara försedda med hälso- och miljöinformation om de farliga ämnen som ingår. (2)		
	E -2. 2010 ska särskilt farliga ämnen successivt ha fasats ut från användning. (3)	
	E - 3 . 2005 ska alla förorenade områden vara identifierade och 2010 skall de områden som utgör mycket stor eller stor risk för människa eller miljö vara översiktligt undersökta. Av de områden som utgör mycket stor eller stor risk ska även 20 procent vara åtgärdade 2010. (6)	
		E - 4. 2010 ska minst 90 procent av den försålda mängden batterier samlas in.
		E - 5. 2010 ska minst 30 procent av åkermarken vara ekologiskt odlad.